

Střídavá péče jako jedna z forem porozvodové výchovy dětí z pohledu sociálních pracovníků

Radek Olšina

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Radek Olšina**
Osobní číslo: **H11540**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Střídavá péče jako jedna z forem porozvodové výchovy dětí z pohledu sociálních pracovníků**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a následné studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti úplné a neúplné rodiny, výchovy dětí a střídavé péče jako jedné z forem porozvodové výchovy.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. Člověk–prostředí–výchova: k otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

NOVÁK, Tomáš. Střídavá péče o dítě. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0342-1.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. Krizová situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-2470-332-7.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Hana Včelařová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

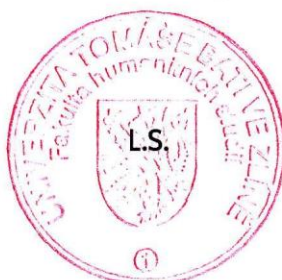
27. ledna 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

2. května 2014

Ve Zlíně dne 27. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 28.4.2014

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce s názvem Střídavá péče jako jedna z forem porozvodové výchovy dětí z pohledu sociálních pracovníků pojednává o institutu střídavé péče jako jedné z možných variant porozvodové úpravy výchovy dětí. V prvních kapitolách jsou popsány definice, funkce a typy rodiny, včetně zákona o rodině. Podrobněji jsou zde rozebrány jednotlivé formy porozvodové úpravy péče, přičemž je kladen důraz na střídavou péči, včetně podmínek její realizace, výhod i nevýhod. Cílem výzkumu je zjistit názor současných sociálních pracovníků, kteří se s touto variantou péče profesně setkávají, na střídavou péči, její aspekty, problémy a specifika, ovlivňující realizaci této varianty péče. Pomocí výzkumných otázek na souboru cíleně vybraných respondentů, je záměrem získat informace a přehled o důvodech, které vedou k doporučení či nedoporučení střídavé péče z odborného hlediska. Vzhledem k povaze zvoleného tématu je zde provedeno šetření kvalitativním výzkumem, dotazovací metodou formou rozhovoru, pomocí něhož je možno zjistit mnoho informací, které pronikají do hloubky daného tématu, a tím dochází k hlubšímu poznání zkoumaného jevu.

Klíčová slova: Rodina, porozvodová výchova dětí, střídavá péče, sociální pracovník, kvalitativní výzkum.

ABSTRACT

Bachelor's thesis entitled Alternate care as one of the methods of after divorce kids upbringing from the point of view of social workers deals with concept of alternate care as one of the possible variant of after divorce settlement of kids upbringing. In the first chapters are described definitions, functions and types of families, including family law. It describes in detail individual forms of after divorce care settlement, with an emphasis on alternate care, including conditions of its implementation, benefits and disadvantages. The aim is to find out opinion of social workers who are professionally confronted with this variant of care, to find out their opinion concerning alternate care, its aspects, problems and specifics influencing its implementation. Method of asking a selected group of responders to answer survey questions was used to get the information and overview about rea-

sons leading either to recomandate or to refuse alternate care by professional social workers. Due to character of chosen subject matter, qualitative investigation research - form interrogative interview, enabling to go in depth of the given topic was used. By using this form of research can we deeper discover all aspects of alternate care.

Keywords: Family, after divorce kids upbringing, alternate care, social worker, qualitative investigation.

Tímto děkuji PhDr. Haně Včelařové za laskavost a ochotu, poskytnuté rady a připomínky při odborném a trpělivém vedení mé bakalářské práce.

Stejně tak bych z tohoto místa poděkoval své rodině a především pak mé ženě Lence a synovi Radkovi, kteří mne podporovali a byli pro mne vždy oporou v nejtěžších chvílích nejen mého studia, ale i života.

Rovněž bych chtěl poděkovat svým kolegům ze školy a zaměstnání, ale především osloveným respondentům, kteří mi věnovali svůj cenný čas a ochotně poskytli své názory a vlastní zkušenosti.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Motto: „APUD BONUM IUDICEM ARGUMENTA PLUS QUAM TESTES VALENT“

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 RODINA A RODINNÉ VZTAHY V RÁMCI SPOLEČNOSTI A LEGISLATIVY	12
1.1 DEFINICE RODINY	13
1.2 FUNKCE RODINY	14
1.3 TYPY RODINY	16
1.4 RODINNÉ PRÁVO	17
1.4.1 Manželství	20
1.4.2 Rodičovství a rodičovská zodpovědnost.....	21
1.4.3 Rozvodovost.....	21
1.4.4 Varianty porozvodové péče o nezletilé děti	22
1.5 INSTITUT STŘÍDAVÉ PÉČE V NAŠÍ SPOLEČNOSTI.....	24
1.5.1 Realizace střídavé péče v zahraničí.....	26
1.5.2 Předpoklady pro realizaci střídavé péče.....	27
1.5.3 Výhody a nevýhody střídavé péče dle odborníků	27
2 ROZVOD A JEHO DOPADY NA DĚTI RŮZNÝCH VĚKOVÝCH SKUPIN.....	30
2.1 ROZVOD	30
2.2 VLIV ROZVODŮ NA PSYCHIKU DĚTÍ RŮZNÝCH VĚKOVÝCH SKUPIN	32
2.3 NÁSLEDKY ROZVODŮ, PROJEVUJÍCÍ SE V CHOVÁNÍ DĚTÍ RŮZNÝCH VĚKOVÝCH SKUPIN	35
3 ROZVOD Z POHLEDU SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 VÝZKUM.....	45
4.1 CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	46
4.1.1 Cíl výzkumu	46
4.1.2 Výzkumné otázky.....	46
4.2 METODIKA	47
4.2.1 Strategie výzkumu – kvalitativní výzkum.....	47
4.2.2 Metoda získávání dat.....	47
4.2.3 Analýza dat.....	48
4.2.4 Charakteristika výzkumného souboru.....	48
4.2.5 Realizace předvýzkumu, výzkumu a sběr dat	49
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	51
5.1 KÓDOVÁNÍ ROZHOVORŮ SE SOCIÁLNÍMI PRACOVNÍKY.....	51
5.2 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU A DISKUSE	68
ZÁVĚR	71
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	73
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	75
SEZNAM PŘÍLOH.....	76

ÚVOD

V posledních letech se v České republice čím dál častěji objevuje jedna z nových forem úpravy výchovy a výživy nezletilých dětí po rozvodu, respektive po odloučení rodičů. Touto formou je střídavá péče, která k nám dorazila především ze západní Evropy a Skandinávie již na konci devadesátých let minulého století, kdy byla novelizací zákona zakotvena v našem právním řádu. Teprve ale až nyní, v dnešní moderní a především uspěchané době, kdy se rozvádí téměř každé druhé manželství, se tato forma porozvodové péče o děti dostává do popředí zájmu rodičů. Střídavá péče zůstává nicméně i nadále nejméně rozšířenou formou výchovy dětí, vůči tradičnímu - konzervativnímu řešení, které představuje svěřeni do výlučné péče jednoho z rodičů, většinou matce. Tato bakalářská práce je rozdělena do dvou částí, ve kterých se pokouší analyzovat samotnou formu střídavé péče, její aspekty a specifika, včetně kladů i záporů vedoucích k její realizaci. Jedná se o část teoretickou a empirickou - praktickou. V teoretické části se tato práce zaměřuje na rodinu samotnou, především na její funkce, které plní a s ní související vztahy mezi rodiči a dětmi v dnešní společnosti, včetně pohledu legislativy na rodinu. Přenáší se zde fakta z rodinného práva, které se střídavé péči věnuje a přímo s ní souvisí. V důsledku rozvodu rodičů a tím pádem rozpadu rodiny, dochází k situaci, která je řešena buď tradičním, nebo moderním způsobem. Jsou zde také uvedeny jednotlivé varianty péče o dítě po rozvodu, přičemž institutu střídavé péče, jako modernímu řešení porozvodové výchovy dětí, se zde pak věnuje nejvíce místa v samostatné kapitole. Tato část se zabývá předpoklady, které jsou pro vznik a následnou realizaci střídavé péče velmi důležité a určující. V této kapitole je snahou popsat pozitiva i negativa střídavé péče, jak pro děti, tak i jejich rodiče, které z ní vyplývají. Cílem empirické – praktické části je pak zjistit především názory odborných pracovníků, které představují sociální pracovníci, na střídavou péči, její aspekty a specifika. Tito odborní pracovníci, zejména odborníci z institucí jako jsou: FOD, OSPOD a SVP, tvoří výzkumný soubor, který byl záměrně vybrán ke kvalitativnímu výzkumu, jelikož mají přímé zkušenosti se střídavou péčí. Lze se proto domnívat, že právě tyto zkušenosti sociálních pracovníků, jejich následná pomoc a konzultace, či mediace s rodiči a dětmi, jsou jedním z důležitých a určujících faktorů, které vedou ke vzniku a bezproblémové realizaci střídavé péče dětí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA A RODINNÉ VZTAHY V RÁMCI SPOLEČNOSTI A LEGISLATIVY

Od minulosti až po současnost se věnuje rodině a rodinné politice velká pozornost, vzhledem k její důležitosti pro stát samotný a jeho existenční funkce. Rodina má neotřesitelný význam jak pro samotného jedince, kterému dává pocit zázemí a sounáležitosti, vychovává a formuje ho, tak pro společnost, která je jejím odrazem. Již dávno víme, že rodina má přímou souvislost s tím, jak naše společnost vypadá a má proto zcela zásadní význam pro určení chování a vývoj společnosti. Tím, jak se v rodinném prostředí vychovávají děti, jaké jim rodiče výchovou vštěpují morální zásady, pravidla slušného chování, jak je učí vztahu k lidem i k přírodě, tím vším je rodiče připravují na vstup do společnosti a jejího života, které budou nedílnou součástí. Rodina se tak stává pro lidskou společnost naprosto zásadním a určujícím faktorem, jelikož zabezpečuje život budoucím generacím a tím pádem i život společnosti. Naopak vyspělá společnost se snaží rodinu chránit a různými způsoby podporovat. Výsadní postavení rodiny ve společnosti chrání především zákon o rodině, jeho aplikace a podpora rodiny spočívá především v prorodinné politice státu, sociálně orientovaných programech a finančních úlevách či dotacích pro rodiny s dětmi, které zabezpečuje stát - společnost. Společnost velmi rychle přišla ke zjištění, že pokud nebude podporovat samotný vznik rodiny, její existenci a zabezpečovat její ochranu, protože rodina plní funkci základní státotvorné jednotky, je předem určena k zániku.

Řešení problematiky rodiny a rodinných vztahů v našem právním systému se realizuje od začátku letošního roku nově dle zákona č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen rodinné právo). Předchozí zákon o rodině č. 94/1963 Sb. byl v průběhu několika desítek let v závislosti na společenských změnách našeho státu vícekrát novelizován. Snad nejdůležitější novelizace tzv. „Velká novela“ se odehrála v roce 1998, přijetím zákona č. 91/1998 Sb., kde vedle výhradní péče jednoho z rodičů, přibyla také střídavá a společná péče rodičů. Tyto nové formy porozvodové péče byly toho času v naší společnosti dosud nepraktikované a v tomto ohledu revoluční, přestože v okolních státech západní Evropy byly již běžně využívány.

Paradoxem zákona o rodině ale i tak nadále zůstává to, že jakkoliv je náš právní řád obsáhlý a jeho výklad široký, tak ani obecnou definici rodiny nikde uvedenou neobsahuje, i když bychom tuto definici rodiny očekávali a předpokládali nejvíce právě zde.

1.1 Definice rodiny

V současné známé literatuře lze nalézt mnoho definic pojmu rodina, které se více či méně od sebe liší. Je to dáno především množstvím a druhem společenských věd, které se daným tématem zabývají. Zde jsou uvedeny některé z nich, které patří, dle všeobecného názoru, mezi nejužitečnější a nejvhodnější.

Ve velmi obecné definici rodiny je rodina charakterizována jako:

„Malá skupina osob, které jsou navzájem spojeny manželskými nebo příbuzenskými vztahy a společným způsobem života.“ (Hrušáková, Králíčková, 2006, str. 9)

„Rodinu současnosti je možno považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby. Základem rodiny ve všech dosud známých společnostech je dyadický pár – muž a žena, tj. nějaká forma manželství nebo partnerství. Rodina je tedy postavena na partnerství osob opačného pohlaví, které má trvalejší ráz, a na příbuzenství. Výchozím znakem každé rodiny je existence nejméně jednoho dítěte bez zřetele na jeho věk. V právnické literatuře se sice rodina nedefinuje, ale s oblibou se používá pojem rodinná kolektivita, nebo určení – rodina jako základní článek společnosti. Sociologie preferuje pojem sociální instituce nebo malá sociální skupina, sociální psychologové dávají přednost pojmu primární skupina před institucí, pedagogové zdůrazňují výchovně – socializační funkci rodiny, ekonomové považují rodinu především za výrobní nebo spotřební jednotku.“ (Kraus, Poláčková, 2001, str. 78)

„Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává – sociální dovednosti, bez kterých se ono v dospělosti neobejde.“ (Matoušek, 2003, str. 9)

Tyto všechny uvedené definice rodiny se týkají rodiny tradiční, tzn. nukleární. V dnešní - moderní době ovšem jsou legalizovány i jiné formy soužití mezi lidmi, než jen ty tradiční. Vzniká proto potřeba, i pro tyto typy lidského soužití, které jsou v současné době na vzestupu, tuto definici nějakým způsobem upřesnit nebo poopravit. Proto v naší současné evropské společnosti, s ohledem na existenci mnoha forem rodinného soužití, vedle toho tradičního, by bylo zřejmě adekvátnější hovořit více o rodinném soužití jedinců, než o ro-

dině. V současné době se také ukazuje ten fakt, že sňatek občanský, ba ani církevní, není již dostatečnou zárukou k udržení institutu manželství či soužití.

1.2 Funkce rodiny

„Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva a to jak reprodukce biologická tak i kulturní.“ (Kraus, Poláčková, 2001, str. 79)

Zřejmě jeden z nejsrozumitelnějších a nejlepších výkladů o rodině, jejích funkcích a znacích, podává Blahoslav Kraus ve svých knihách, kde se o rodině a jejích významných funkcích vyjadřuje takto:

„**Biologickoreprodukční funkce rodiny** má význam jak pro společnost jako celek, tak také pro jednotlivce, kteří rodinu tvoří. Pro svůj zdárný rozvoj potřebuje společnost stabilní reprodukční základnu. Proto je také v jejím zájmu, aby se rodil takový počet dětí, který tyto perspektivy naplní. Ačkoli podstata této funkce se nemění, podle současného trendu ve většině vyspělých zemí je dítě často vnímáno překážka v profesním růstu a vlastní seberealizaci obou rodičů a v rodinách s nižšími příjmy pak také jako přepych. V posledních letech proto v těchto zemích pozorujeme úbytek dětí“ (Kraus, 2008, str. 81)

„**Sociálně – ekonomická funkce.** Rodina je chápána jako významný prvek v rozvoji ekonomického systému společnosti. Její členové se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu určitého povolání a současně se rodina sama stává významným spotřebitelem, na němž je značně závislý trh. Poruchy ekonomické funkce se projevují v hmotném nedostatku rodin, což v současnosti někdy bývá důsledkem nezaměstnanosti nebo také zvyšování životních nákladů. Ekonomická funkce dnes přitom zaznamenala určitý posun ve směru návratu k podobě rodiny, která představuje samostatnou ekonomickou jednotku, tedy rodinnou firmu.“ (Kraus, 2008, str. 81-82)

„**Ochrannou funkci**, spočívající v zajišťování životních potřeb nejen dětí, ale všech členů rodiny. Jestliže před r. 1989 přejímal u nás tuto funkci stát, po roce 1990 je rodina znovu na této funkci více zainteresována a očekává se od ní větší spoluúčast na jejím plnění.“ (Kraus, 2008, str. 82)

„**Socializačně – výchovná funkce**, kde hovoříme o rodině jako o první sociální skupině, která učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti. Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života.“ (Kraus, 2008, str. 82)

„Socializací v rodině rozumíme především proces působení rodiny na své členy v celém souhrnu jevů a procesů: ekonomických, sociálních, kulturních, mravních, estetických, zdravotních a jiných. Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Dítě od narození a po celou dobu života v rodině přijímá velmi široké spektrum nejrůznějších informací a aktivně je zpracovává v souladu se svými přirozenými vlohami, biologickými a psychickými potřebami, se svými zkušenostmi, ale i s hodnotovými orientacemi a vzory, jimiž jsou pro dítě především rodiče a starší sourozenci. Dítě v socializačním procesu tedy nezůstává pasivním článkem, uplatňuje také svou vůli, své zájmy, přání, orientace. Dnes je však třeba vedle socializačního dosahu rodiny na děti zvláště zdůraznit také význam působení mladší generace na starší. V souvislosti s prodlužováním časového intervalu soužití mladě, střední a starší generace vzrůstá dosah socializačního působení dětí a mládeže na rodiče i prarodiče v užší i širší rodině.“ (Kraus, Poláčková, 2001, str. 80)

„**Rekreační, relaxační funkce a zábava**. Aktivity tohoto typu se týkají všech členů rodiny, ale pro děti mají význam největší. Jak rodina plní tuto funkci, se projeví např. v tom, do jaké míry tráví všichni členové rodiny pohromadě svůj volný čas, jakým zájmovým činnostem se věnují, jakým způsobem tráví dovolenou apod.“ (Kraus, 2008, str. 83)

„**Emocionální funkce**, je pro rodinu zásadní a nezastupitelná. Žádná jiná instituce nedokáže totiž vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty, a tak podstata a smysl nemohou být nikdy proměněny.“ (Kraus, 2008, str. 83)

Všechny uvedené funkce rodiny, které jsou zde vyjmenovány, jsou naprosto zásadní a klíčové ke správnému a „zdravému“ fungování rodiny, nebo rodinného soužití. Bez nich by byla rodina jen cíleně vybraným společenstvím jedinců, bez jakýchkoliv hlubších cílů, citů a emocí.

1.3 Typy rodiny

Stejně jako je více definic rodiny, z hlediska různých výzkumných směrů, sociologických a humanistických pohledů, stejně tak je to i v případě pohledu na rozdělení a typologii rodin.

Z hlediska počtu členů – generací, žijících spolu, rozlišujeme rodinu jako:

- **Nukleární rodina (jádrová, základní)** – jde o moderní rodinu, kterou tvoří pár rodičů s dětmi jak vlastními, nebo i adoptovanými, žijící ve stejné domácnosti.
- **Rozšířená rodina (širší)** – součástí širší rodiny je i další příbuzenstvo (prarodiče, strýcové, tety, bratřenci, sestřenice a další příbuzní.)
- **Orientační rodina** – do této rodiny se jedinec rodí, vyrůstá zde a získává prvotní a základní informace k přežití ve společnosti.
- **Prokreační rodina (referenční)** – je rodina, kterou jedinec sám zakládá.
- **Úplná rodina** – trvalé soužití tvoří rodiče s dětmi.
- **Neúplná rodina** – jeden ze dvou rodičů v rodině trvale chybí.
- **Smíšená rodina** – z předchozích manželství vznikne rodina nová, nebo bezdětný muž si vezme za manželku ženu s dětmi z předchozího manželství nebo naopak.
- **Komunální rodina** – žije spolu z různých důvodů skupina dospělých lidí, kteří mají děti. Můžou mít společný majetek, dělí si mezi sebou úlohy a povinnosti.

Z hlediska funkčnosti rodiny rozlišujeme jako:

- **Funkční rodina** – většina rodin, zde je zajištěn správný vývoj dítěte.
- **Problémová rodina** – závažné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny. Rodina je schopna řešit problémy pomocí krátkodobé pomoci zvenčí. Není vážně ohrožen rodinný systém a vývoj dítěte.
- **Dysfunkční rodina** – vážné poruchy základních rodinných funkcí, které rodinu poškozují, zejména rozvoj a výchovu dítěte. Rodina není schopna sama problémy zvládat a proto je nutná pomoc zvenčí.
- **Afunkční rodina** – rozvoj a vývoj dítěte je velmi vážně narušen vlivem schopnosti rodiny plnit základní rodinné funkce. Zde je nutný zásah společnosti – odebráním dítěte z afunkční rodiny.

1.4 Rodinné právo

Od začátku letošního roku 2014 je v platnosti nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., jehož součástí je samozřejmě i rodinné právo. Tento nový zákoník nahrazuje starší č. 94/1963 Sb., který byl několikrát novelizován, a v našem právním řádu byl zakotven více než 50 let. Nejdůležitější novelizace, tzv. „Velká novela“, vešla v platnost zákonem č. 91/1998 Sb. Tento zákon byl pak považován v rodinném právu České republiky za průlomový. Byl přijat především za účelem upřednostnění zájmů dětí, před zájmy rodičů. Měl napomáhat k rovnoměrnosti při výkonu rodičovských práv i povinností a zejména se měl snažit eliminovat negativní dopady rozvodu na vývoj dětí.

O rodinném právu hovoří druhá část občanského zákoníku. Je rozdělena do tří hlav, které tvoří díly, oddíly a pododdíly, přičemž z hlediska institutu střídavé péče, je klíčová hlava druhá, díl druhý, oddíl 3 a 4, které jsou zde popsány podrobněji.

Hlava první „**Manželství**“

Hlava druhá „**Příbuzenství a švagrovství**“

Hlava třetí „**Poručenství a jiné formy péče o dítě**“

V hlavě jedna, věnované manželství, jsou právní vztahy mezi mužem a ženou v naší společnosti definovány takto:

„Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“ (Česko, 2012)

V dílu prvním až třetím, jsou pak podrobně uvedeny podmínky vzniku manželství, včetně zákonných překážek v manželství či podmínek neplatnosti manželství, jak občanského, tak církevního. Díl čtvrtý řeší vztahy mezi manžely, které jsou definovány:

„Manželé mají rovné povinnosti a rovná práva. Manželé si jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti.“ (Česko, 2012)

Díl pátý řeší zánik manželství i následky zániku manželství formou rozvodu, pokud došlo k tak závažnému poškození vztahů mezi manžely, které jsou nezvratné, a nelze již tedy zajistit jejich zpětnou partnerskou funkci. Zákon uvádí:

„Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.“ (Česko, 2012)

Soud ovšem musí zajistit ochranu zájmu nezletilých dětí, dané tímto zákonem a proto je uvedeno:

„Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů.“ (Česko, 2012)

Toto byl důležitý bod již novelizace zákona z roku 1998, který oddělil rozvodové řízení manželství, od řízení o svěření nezletilých dětí do péče po rozvodu a upravení práv, povinností a výživy rodičů k nim. Znamená to, že před rozhodnutím o rozvodu manželství, musí být vydáno pravomocné rozhodnutí soudu, ohledně úpravy o výchově a výživě nezletilých dětí po rozvodu rodičů.

V hlavě dvě, v prvním dílu je řešeno příbuzenství a švagrovství. Ve druhém dílu se řeší poměry mezi rodiči a dítětem. Je zde řešena otázka určování rodičovství, mateřství i otcovství, institut osvojení - jeho podmínky i následky. V oddíle třetím, druhého dílu, který je nazván Rodiče a dítě, jsou uvedeny práva a povinnosti jak rodiče, tak dítěte. Je zde definována rodičovská odpovědnost, včetně zvláštních ustanovení o jejím výkonu.

„Rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Má ji každý rodič, ledaže jí byl zbaven.“ (Česko, 2012)

„Pro rozhodnutí soudu, které se týká rozsahu rodičovské odpovědnosti nebo způsobu či rozsahu, v jakém ji rodiče mají vykonávat, jsou určující zájmy dítěte.“ (Česko, 2012)

Toto je další z významných změn, které přinesla novelizace zákona v roce 1998. Do této novelizace měl totiž rodičovskou zodpovědnost pouze rodič, kterému bylo dítě svěřeno do výlučné péče.

Dále je zde řešena péče o dítě a jeho ochrana, zastoupení dítěte, péče o jmění dítěte, osobní styk rodiče s dítětem. Klíčovým je zde bod, který řeší výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství. Zde jsou pro určování péče zcela zásadní dva paragrafy:

„Má-li být rozhodnuto o rozvodu manželství rodičů dítěte, soud nejprve určí, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat, a to s uvážením zájmu dítěte; s tímto zřetelem se od souhlasného stanoviska rodičů soud odchýlí jen tehdy, vyžaduje-li to zájem dítěte. Soud vezme v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, popřípadě i k prarodičům. Soud může rozhodnout i tak, že schválí dohodu rodičů, ledaže je

zřejmé, že dohodnutý způsob výkonu rodičovské odpovědnosti není v souladu se zájmem dítěte.“ (Česko, 2012)

„Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.“ (Česko, 2012)

„Při rozhodování o svěřeni do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud přitom bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.“ (Česko, 2012)

„Soud při rozhodování o svěřeni do péče dbá rovněž na právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního kontaktu s nimi, na právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, dále soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.“ (Česko, 2012)

Zde je potřeba uvést, že zavedení alternativy porozvodové péče o nezletilé dítě, pomocí střídavé a společné výchovy obou rodičů, bylo realizováno již tzv. „Velkou novelou“ v roce 1998, čímž byl novelizován zákon č. 94/1963 Sb. Do této doby existovala pouze varianta výhradní péče jednoho z rodičů.

Následně se ve třetím oddíle řeší vyživovací povinnosti, jak mezi rodiči a dětmi, tak předky a potomky. V oddíle čtvrtém jsou uvedeny zvláštní opatření při výchově dítěte, které jsou presentovány preventivními, výchovnými a sanačními opatřeními. V oddíle pátém, který uzavírá hlavu druhou, jsou uvedeny vztahy mezi dítětem a jinými příbuznými a dalšími osobami. V hlavě třetí, která je nazvána Poručenství a jiné formy péče o dítě, je v prvním dílu řešen institut poručenství, ve druhém dílu opatrovnictví dítěte, ve třetím dílu svěřeni dítěte do péče jiné osoby a pěstounství a v závěrečném čtvrtém dílu je řešena ústavní výchova.

1.4.1 Manželství

Institut manželství nás provází celou historií lidstva. Vstup do manželství je dobrovolný. Je projevem svobodné vůle muže a ženy. Ti do něj vstupují a musí počítat s tím, že jak sami k sobě navzájem, tak i ke společnosti přebírají vstupem do manželství závazky a povinnosti. Naopak společnost svými pravidly a zákony manželství ochraňuje. Toto společné soužití muže a ženy si vždy dávalo za cíl připravit vhodné společenské podmínky pro založení rodiny a následně pak pro řádnou výchovu dětí. Vzhledem k tomu, že je manželství považováno za stav monogamní a trvalý, kde jsou práva a povinnosti rozděleny mezi manžele rovnocenným dílem, bývá nadřazováno nad jiné formy společného soužití nebo partnerství.

Hrušáková a Králíčková (2006, str. 51 - 52) uvádějí znaky manželství odvozené z práva:

- Manželství jako právní vztah může vzniknout jen zákonem předepsaným způsobem před příslušným orgánem pověřeným vést matriky, nebo orgánem registrované církve nebo náboženské společnosti.
- Manželství jako právní vztah může vzniknout jen mezi mužem a ženou.
- Manželství je vztahem pouze mezi jedním mužem a jednou ženou.
- Manželství je rovnoprávným vztahem mezi mužem a ženou.
- Manželství je svobodným a dobrovolně uzavřeným životním společenstvím.
- Manželství vzniká a zaniká jen zákonem předepsaným způsobem.

V dnešní moderní společnosti však ztrácí manželství nálepku „svaté“ a výchova dítěte, či dětí, mimo uzavřené manželství pozbyla jakéhokoliv stigma. Čím dál ve větší míře se tato skutečnost toleruje a stává se přijatelným společenským řešením. Proto společnost dochází ke zjištění, že je nutné respektovat a garantovat právo na soukromí a rodinný život i takové rodině, která není založena na institutu manželství. Tento trend tolerance se v posledním desetiletí rozšířil nejen vzhledem k výchově dětí, ale promítl se také v toleranci ke společnému soužití lidí stejného pohlaví.

Společnost již netrvá na tradičním - patriarchálním modelu manželství, kde byl hlavou rodiny otec, který určoval vše, co souviselo s chodem rodiny, a dělal důležitá rozhodnutí. Posunuli jsme se k modernímu typu manželství, kde rodové role neplatí a veškeré povinnosti související s chodem a fungováním rodiny, si manželé rozdělují dle vzájemné dohody.

1.4.2 Rodičovství a rodičovská zodpovědnost

Rodičem se obvykle myslí ten člověk, který o dítě pečuje, stará se o jeho duševní, fyzický rozvoj a naplňuje jeho základní životní potřeby. Zpravidla to bývají otec a matka dítěte. Dítě se rodí do rodiny, kde je: muž – otec, žena – matka, ti tvoří pár, jenž disponuje osobními vlastnostmi, teoretickými i praktickými znalostmi, pomocí kterých výchovně působí na narozené dítě. Tento soubor vlastností, teoretických a praktických znalostí, pocitů a výchovných predispozic potřebných ke kvalitní výchově dítěte, nazýváme souhrnně - rodičovstvím. Rodičovství, rodina a rodičovská zodpovědnost jsou termíny, které patří neodmyslitelně k sobě, jak v teorii, tak v praxi. Po narození dítěte začínáme plnit rodičovské povinnosti. Každý rodič se s tím vypořádává jiným způsobem a také tak k rodičovství přistupuje.

Rodičovskou zodpovědnost můžeme také nazvat jako souhrn práv a povinností, která začínají narozením dítěte a trvá až do nabytí jeho zletilosti. Do doby, než dosáhne dítě zletilosti, se rodiče musí snažit důsledně chránit zájmy dítěte, vychovávat ho, tím zároveň ovlivňovat jeho jednání a dohlížet na něj v závislosti na jeho stupni vývoje.

1.4.3 Rozvodovost

Rozvod manželství bývá často spojován se sociální patologií a v dnešní společnosti se stává zcela běžnou záležitostí. Z minulosti vidíme, že rozvody manželství samozřejmě existovaly také, nicméně v podstatně menší míře. Ve 30 letech minulého století se v Československu rozvádělo pouze něco málo přes 4 % z uzavřených manželství. V letech 2008 - 2010 se v České republice již míra rozvodovosti pohybovala kolem hranice 50% a v následujících letech již tuto hranici překonala.

Novák (2012, str. 69) uvádí, že „Zóny smrti“, jsou ve 3. - 5. roce a o něco méně výrazně mezi 10. – 12. rokem manželství.

„Nejvyšší míru rozvodovosti atakují manželství víceméně ještě ve fázi vzájemného poznávání, tj. po 2 – 5 letech trvání.“ (Novák, 2012, str. 13)

„Traduje se, že v manželství bývá kritický sedmý rok či některý z jeho násobků. Pravda to tak docela není. Vědecky je prokázáno, že kritickým může být v manželství již první rok a pak kterýkoliv další.“ (Novák, 2012, str. 14)

Čím déle trvá manželství, tím větší je předpoklad, že se toto manželství nerozvede. V současnosti nadále přetrvává trend a jsme svědky toho, že se nově uzavřená manželství

častěji rozvádí již po 3 letech manželství. Je to způsobeno především brzkým uzavíráním sňatků, kdy se mladí lidé rozhodují vstoupit do manželství, aniž by se lépe poznali.

Dnes se ve větší míře také setkáváme s páry, které se rozvádí po více než 10 letech manželství. V současné době se průměr rozváděných manželství pohybuje okolo 13 let. Ze statistik můžeme zjistit, že v rozvodovost v České republice dosahuje ročně v průměru 30000 rozvodů, což je také dlouhodobý průměr. S tímto souvisí další alarmující zjištění, a to, že počet osob, které jsou těmito rozvody zasaženy, je podstatně vyšší.

„Rozvodovost kolísá, v roce 2010 bylo 30 783 rozvodů a o rok později méně – jen 28 100. Na rodinu u nás připadá 1, 6 nezletilého dítěte, tedy dva dospělí + 1, 6 nezletilého dítěte krát přibližně 20000 rozvodů manželství s dětmi... Průměry jsou ošidné, leč 90000 – 100000 rozvodem traumatizovaných osob ročně je reálný odhad.“ (Novák, 2013, str. 15)

„Údaje z poslední doby ukazují, že po přechodném snížení počtu rozvodů tento typ ukončení manželství opět roste. V roce 2010 bylo rozvedeno 30800 manželství, což je o 1600 víc než v roce 2009.“ (Novák, 2012, str. 13)

Vzhledem k těmto nepřilíš povzbudivým číslům, zaujímá Česká republika místo v první třetině škály rozvodovosti v Evropě. Na čelních místech v počtu rozvodů jsou skandinávské státy Švédsko a Finsko nebo i Belgie. Nejnižší rozvodovost můžeme naopak již tradičně pozorovat v zemích jako Itálie, Irsko, Polsko, kde žije velký počet věřících a na běžný život občanů těchto zemí má velký vliv církev.

1.4.4 Varianty porozvodové péče o nezletilé děti

V současné době nám zákon o rodině, který je v platnosti od letošního roku umožňuje a specifikuje čtyři varianty porozvodové formy výchovy nezletilých dětí. Je to výlučná péče jednoho z rodičů, společná péče, střídavá péče a svěření do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Forma výlučné péče jednoho z rodičů je nejstarší variantou porozvodové péče a je zakotvena v našem právním řádu nejdéle. Dvě jmenované varianty péče a to střídavá a společná péče, byly do našeho právního řádu zavedeny tzv. „Velkou novelou“ zákona o rodině č. 91/1998 Sb., po vzoru anglosaských a skandinávských zemí, kde se tyto formy péče s úspěchem praktikují již více než 30 let. Poslední forma péče jinou osobou než rodičem, je v platnosti od 1. ledna letošního roku.

Výlučná péče představuje variantu, kdy je dítě po rozvodu svěřeno do výchovy jednomu z rodičů, avšak druhý rodič není automaticky zbaven rodičovské zodpovědnosti. Druhý

rodič se s dítětem pouze stýká a je mu uložena povinnost přispívat na výživu dítěte. Délka styku je individuální a záleží na domluvě mezi rodiči. Pakliže se rodiče nemohou shodnout, tak o úpravě styku rozhodne soud. Samozřejmě se preferuje neformální dohoda rodičů, bez intervencí soudu. U stanovení rozsahu styku rodiče s dítětem záleží na mnoha faktorech ze strany rodiče i dítěte. U rozšířeného styku se předpokládá, že rodiče bydlí v blízkosti a tudíž se rodič s dítětem může setkat i ve všední den. Z praxe vyplývá, že nejčastěji praktikovaný styk dítěte s rodičem probíhá každý druhý víkend od pátku do neděle, o velkých prázdninách 4 týdny a několik dnů také o prázdninách vánočních. Zde se také musí podotknout, že se jedná o nejčastěji používanou formu porozvodové výchovy, konkrétně o výlučnou péči matky. Dle statistik je tato výlučná péče matky ustanovena až v 90% všech případů, ve věci svěřeni dětí do výlučné péče. Výlučná péče otce se realizuje asi jen v 6% z celkového počtu případů.

„Přes formální rovnost soudy stále svěřují děti po rozchodu manželů častěji do výhradní péče matkám. Pramení to z faktu, že v úplných rodinách jsou to většinou právě matky, které zastávají každodenní úkony spojené s péčí o děti, jsou dětem spíše k dispozici a reprezentují před nimi rodičovský pár jako celek. Soudci předpokládají, že po rozchodu mohou proto právě matky zajistit dětem kontinuitu. Tato nerovnost již však dnes není zakódována v samotných zákonech, ve kterých se o pohlaví rodiče vůbec nehovoří. Rozvod ale znamená v drtivé většině případů narušení či oslabení kontaktů mezi otcem a jeho dětmi.“ (Dudová, 2008, str. 30)

„V současnosti u nás 94% dětí zůstává po rozvodu s matkami, o zbylé děti pečují otcové a jiní příbuzní. Toto rozhodování je diktováno zvyklostí, která se vyvinula v druhé polovině 19. Století a stala se v západních zemích nepsaným zákonem na začátku století dvacátého. R. A. Warshak nazývá tuto zvyklost kultem mateřství, jenž koření ve dvou předpokladech: 1. žena je od přírody lepším rodičem než muž, 2. matka je pro dítě důležitější, než otec. Ani jeden z těchto předpokladů dnešní věda nepotvrzuje.“ (Matoušek, 2003, str. 134)

Společná péče je taková forma výchovy, kde ani jednomu z rodičů po rozvodu, není dítě svěřeno do výchovy, jelikož výchovné poměry dítěte zůstávají zcela identické, jak tomu bylo před rozvodem rodičů. K dítěti po rozvodu nejsou poměry výchovy nikterak upraveny. U této formy výchovy se předpokládá kooperace a domluva rodičů v největší možné míře. V současnosti se tato forma výchovy realizuje pouze ve velmi malé míře. V zákoně o rodině, je uvedeno, že má-li být dítě svěřeno do společné péče rodičů, musí s tím rodiče souhlasit.

Střídavou péčí nazýváme takovou variantu výchovy, kde se na výchově dítěte střídavě podílejí oba rodiče stejným dílem v určitém domluveném, nebo soudem stanoveném časovém intervalu. To znamená, že např. dítě je jeden týden v péči matky a jeden týden v péči otce. V současné době je z celkového množství případů ve věci svěřeni dětí do péče asi jen 4% dětí, u kterých se střídavá péče realizuje. To je navíc komplikováno tím, že do těchto 4% jsou započítány i děti, kde se realizuje společná péče.

1.5 Institut střídavé péče v naší společnosti

Střídavá péče je v našem právním systému zakotvena od roku 1998, kdy vešla v platnost tzv. „Velká novela“, která doplnila a upřesnila zákon o rodině č. 94/1963 Sb. Tímto aktem vnesla do právního systému ČR nový pohled na uspořádání porozvodové péče nezletilých dětí. Do této doby byla možná pouze varianta výchova jedním z rodičů tzv. výlučná péče. Definici střídavé péče, přesná pravidla nebo podrobnější podmínky pro její realizaci však i v nově platném zákonu hledáme marně.

„Střídavá péče může být nejlepší ze všech špatných řešení vyplývajících z kontextu rodinného rozvratu. Samozřejmě má své chyby. Ve srovnání se společnou rodičovskou péčí v harmonické rodině je to jen náhražka. Ani na kvalitní protézu nelze klást stejné nároky jako na zdravou končetinu.“ (Novák, 2013, str. 11)

Velmi zajímavý a výmluvný je jeho pohled na genderové pojetí střídavé péče mezi mužem a ženou.

„Místo termínu „střídavá péče otce a matky o dítě po rozvodu rodičů“ občas v textu užívám označení „střídavka“. Mnohokrát jsem jej slyšel od mužů. Ani jednou od žen. Možná to naznačuje i genderové rozdíly v přístupu k věci. Muž jako by byl úlevně veselý, radostně oceňující konečně reálnou šanci nebýt „tátou druhé kategorie“. Přístup žen – samozřejmě až na výjimky – připomíná pochmurně vážnou poznanou nutnost přinášející ztráty.“ (Novák, 2013, str. 9)

I jeho názor na střídavou péči jako prevenci rodičovského vyhoření nás nutí k zamyšlení nejen nad zájmem dítěte, ale také rodičů.

„I rodičovské „pomáhající poslání“ může být vyčerpávající, únavné a vykonávané bez nadšení. „Obětovat dětem kariéru,“ sice zdánlivě zní hrdě, ale proč by to tak muselo být, pokud okolnosti naznačují, že vše může být jinak. Jak? Týden se věnovat maximálně dětem, mít tak či onak „zkrácený“ pracovní úvazek a na delší služební cesty neodjíždět ani

omysem. Druhý týden být v práci „od nevidím do nevidím“ a stát se málem workoholikem. Od dětí si ve vši počestnosti a bez rizika jejich zanedbání odpočinout. Dejme tomu v sudém týdnu léčit profesí zárodky vyhoření rodičovského. V lichém týdnu naopak.“ (Novák, 2013, str. 32-33)

Od doby platnosti novely se každým rokem zvyšuje počet zájemců z řad rodičů o střídavou péči a v souvislosti s ním je také čím dál větší počet dětí s rodiči, kteří střídavou péči realizují. Ačkoliv se u nás v posledních letech stává forma střídavé péče fenoménem ve výchově, zůstává ovšem i nadále jednou z nejméně využívaných variant porozvodové péče nezletilých dětí. Ze statistiky vyplývá, že ve střídavé péči po rozvodu rodičů se nachází 4% dětí. Toto číslo se každým rokem zvyšuje. V roce 2000, kdy byl institut střídavé péče v začátcích, byla rozhodnutím soudu praktikovaná střídavá péče u 174 dětí a v loňském roce to bylo kolem 1000 případů, kdy byla ustanovena střídavá péče. V porovnání s tím, že ve zhruba 20000 případech se praktikuje výlučná péče matky a podstatně menší míře otce, je počet dětí ve střídavé péči velmi malý.

Zde se tak dostáváme do střetu dvou různých pojetí a pochopení střídavé péče vůbec. Zatímco u nás, v našem právním systému, se dotyčný zájemce o střídavou péči musí této formy výchovy výslovně domáhat u soudu a argumentovat tím, že nejen povinnost, ale i nárok na výchovu dítěte mají dle ústavy ČR oba dva rodiče stejným dílem a zároveň že i dítě samotné má právo na oba rodiče, druhé pojetí varianty střídavé péče, tzv. švédský model, staví rodiče automaticky do pozice, kdy se musí povinně, prvořadě a přímo podílet na výchově svého dítěte v porozvodovém uspořádání a teprve potom, v případě neschopnosti tuto výchovu z určitých důvodů vykonávat, svěří soud dítě do výlučné péče jednoho z rodičů.

Za zmínku také stojí fakt, že v roce 2011 byla snaha našich zákonodárců v poslanecké sněmovně prosadit novelu zákona o rodině.

„Ilustrativní pro míru rozporů jsou rozdílné názory poslanecké sněmovny a senátu vůči zákonu ukládajícímu soudům volit střídavou péči jako první variantu, tj. vynášet v tomto směru rozsudek mnohem častěji než dřív. Většina poslanců byla v létě 2011 „pro“. Většina senátorů „proti“. Návrh zákona byl tedy vrácen parlamentu.“ (Novák, 2012, str. 105)

Zajímavá na tom je i ta skutečnost, že proti byli nejen senátoři, ale také někteří vládní představitelé a organizace na ochranu práv dítěte.

1.5.1 Realizace střídavé péče v zahraničí

Odlišná situace v realizaci střídavé péče je v zahraničí. Zatímco u nás si střídavá péče teprve hledá své pevné místo, v jiných okolních státech, především západních, je často využívanou formou výchovy již mnoho let. Například v sousedním Německu se v současné době dle statistik nachází ve střídavé či společné péči až 42% dětí, což je oproti 4% v ČR obrovský počet. Je to především způsobeno tím, že v Německu přechází děti po rozvodu automaticky do společné péče rodičů. Obdobně je tomu také v ostatních anglosaských zemích či státech Beneluxu.

Specifická je situace ve Skandinávii. Ačkoliv jsou skandinávské země jako Švédsko nebo Finsko jedny z čelních států v žebříčku rozvodovosti, je jejich sociální politika na velmi vysoké úrovni a dává se za vzor ostatním zemím. Ve Švédsku je dokonce střídavá péče uzákoněna jako první možná forma porozvodové péče o nezletilé děti a oproti našemu právnímu systému zde soudy nejenže primárně tuto péči nařizují, ale především musí zdůvodnit neustanovení této péče. Zde je ovšem nutno zdůraznit, že tato péče vychází z historie zákonů Švédska. Na serveru childrenofeurope.cz se píše:

„Lidé v mnoha zemích a také ve Švédsku vyvinuli způsob a systém pravidel, jehož hlavním motivem je – vše to nejlepší pro děti. Je jím střídavá či společná péče. Umožní odděleně žijícím rodičům rovnocenně pečovat o své děti. Toto rozhodnutí se samozřejmě odráží ve statistikách o soudních rozhodnutích v oblasti rodinného práva ve Švédsku.“

„Ve Švédsku je společná péče rodičů – právní rodičovská odpovědnost za děti, přirozeným základem pro oba rodiče. Tuto možnost mají oba rodiče či společně bydlící partneři již od roku 1976/77. Od roku 1983 se změnila legislativa v oblasti rodičovství v tom, že oba rodiče po rozvodu dostávají dítě do střídavé péče automaticky, pokud se nevyjádří, že by to chtěli jinak.“

„Pro sezdané páry je střídavá péče o společné děti závazná, ale pro páry, které nebyly sezdány (žijí ve společné domácnosti nebo pro samostatně žijící rodiče) je třeba určit otcovství. V roce 2006 byla společná péče zaznamenána asi u 94 % případů, kde bylo otcovství přiznáno otcem. Tato proporce se udržuje na stejné úrovni již od roku 2003.“

Velmi podobná situace v ustanovování a realizaci střídavé či společné výchovy dětí je i v sousedním Finsku a Norsku.

1.5.2 Předpoklady pro realizaci střídavé péče

Jediné dané předpoklady, kterými se řídí schvalování, nebo určování střídavé péče coby porozvodové formy výchovy jsou uvedeny v rodinném právu a jsou naprosto totožné i pro realizaci ostatních variant porozvodové výchovy. Vychází se zde z citace zákona, který hovoří o tom, že při rozhodování o svěření do péče je nejdůležitější zájem dítěte. Přitom se bere ohled na jeho osobnost, zejména pak na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, na jeho citovou orientaci a zázemí, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stálost výchovného prostředí, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům a příbuzným i nepříbuzným osobám. Dále soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě pečoval a dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu a u kterého z rodičů má lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje. Důležité je také to, že se dbá o právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a rovněž se bere zřetel ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.

Z nepsaných předpokladů, které vycházejí spíše ze soudní praxe a také jsou důležité pro realizaci střídavé péče, můžeme jmenovat:

- stejné, nebo velmi podobné výchovné praktiky a požadavky rodičů na výchovu
- zájem rodičů na střídavé péči
- vyjádření přání nebo souhlas dítěte se střídavou péčí
- vzdálenost bydlišť rodičů, což je spojeno s možností realizace stejných koníčků či přítomnosti stejných kamarádů a v neposlední řadě i návštěva stejné školy
- dobrá komunikace rodičů či ochota se dohodnout ve věcech, které se týkají dítěte např.: financování koníčků a mimoškolních aktivit, oblečení, školních pomůcek a akcí, intervalu střídání dítěte či dětí atd.
- tolerance rodičů k sobě navzájem, dodržovat zásadu – o druhém jen v dobrém
- ani jeden s rodičů nesoutěží o lásku dítěte
- případné problémy řeší rodiče mezi sebou, ne přes dítě

1.5.3 Výhody a nevýhody střídavé péče dle odborníků

Střídavá péče jako forma porozvodové výchovy nezletilých dětí sebou zcela určitě přináší jak výhody, tak i nevýhody. Setkáváme se zde s názorovými střety zastánců a odpůrců střídavé péče, ať již z řad rodičů či odborníků, kteří spatřují ve střídavé péči výhody a ne-

výhody ve větší, nebo menší míře. Především záleží na tom, jaký mají ke střídavé péči vztah. Kladně střídavou péči hodnotí především ti, kteří se na této péči předem dobrovolně dohodli a praktikují ji, nebo naopak rodiče, kterým tato péče o dítě byla soudem odeprána. Záporně pak především rodiče, kteří se střídavou péčí nesouhlasí a chtějí dítě do své výhradní péče. Většina odborníků se však shoduje na tom, že ve střídavé péči jednoznačně převažují pozitiva nad negativy a tudíž ji ve většině případů doporučují. Zdůrazňují ale, že záleží v největší míře na rodičích, jak ke střídavé péči přistoupí, aby byla pro dítě co největším přínosem a ne zátěží.

„Střídavá péče může být nejlepší ze všech špatných řešení vyplývajících z kontextu rodinného rozvratu. Samozřejmě má své chyby. Ve srovnání se společnou rodičovskou péčí v harmonické rodině je to jen náhražka. Ani na kvalitní protézu nelze klást stejné nároky jako na zdravou končetinu. K tomu, aby se střídavá péče dařila, je potřeba značná míra vzájemné tolerance rodičů a ochota nebrat svoje postupy a styly jako ty jediné pravé.“ (Novák, 2013, str. 11)

Nejčastěji uváděné výhody:

- Dítě i po rozvodu má kontakt s oběma rodiči, kteří na ně výchovně působí
- Při výchově dítěte, je zde zachován jak ženský, tak mužský výchovný přístup
- Tím, že dítě neztrácí ani jednoho rodiče, pokračuje “běžný rodinný život“
- Dítě cítí zájem a lásku od obou rodičů
- Dítě neztrácí mužský ani ženský vzor
- Dítě cítí střídavou péči jako spravedlivou, žádný z rodičů není preferován
- Tím, že je dítě ve střídavé péči, se omezuje jeho pocit ztráty nebo viny za rozvod
- Děti, které byly ve střídavé péči, jsou mnohem lépe adaptabilní v běžném životě
- Je daleko menší riziko zavržení jednoho z rodičů
- Dítě neztrácí vazby na příbuzné obou rodičů
- Dítě není traumatizováno porozvodovým stresem, necítí z rodičů stres či zlobu

Nejčastěji uváděné nevýhody:

- Dítě se často stěhuje a střídá domácnost
- V důsledku střídání může dítě ztrácet pocit domova
- Dítě se musí přizpůsobovat rozdílným výchovným podmínkám rodičů
- Vyšší nároky na dítě ohledně přizpůsobení se prostředí

- Vysoké nároky na všechny zúčastněné ohledně komunikace a spolupráce
- Vyšší finanční zátěž

Jak je již zmíněno výše, dle odborníků převažují pro dítě ve střídavé péči pozitiva. Je zde ale také nutno uvést, že výhody i nevýhody plynoucí ze střídavé péče jsou i pro rodiče. Ve svých publikacích se k výhodám i nevýhodám obsáhle vyjadřuje a snaží se je podrobně popsat Novák (Novák, 2012, 2013). Uvádí zde dotazy, námitky či připomínky týkající se střídavé péče, které podrobně rozebírá a vysvětluje je ze svého odborného pohledu.

K výhodám se zcela jistě řadí to, že péče o dítě je rozdělena mezi oba dva rodiče stejným dílem a tudíž je i zodpovědnost a povinnosti spojené s výchovou dítěte na obou rodičích. Ze střídání výchovy plyne další velká výhoda, že rodič má dostatek volného času na odpočinek, na své koníčky či volnočasové aktivity, studium nebo na práci v období, kdy je dítě u druhého rodiče. Tím se zcela určitě zvyšuje kvalita a efektivita výchovy. K těm nevýhodám patří především vysoká náročnost především na spolupráci a komunikaci mezi bývalými partnery, kdy vztahy zejména brzy po rozvodu ještě nejsou zcela urovnány a mohou vzplát emoce. Další nevýhodou bývá obvykle zátěž finanční, jelikož je nutno zabezpečit v podstatě dvě domácnosti, ve kterých dítě s rodiči přebývá.

Často se také uvádí zevšeobecnující závěr, že hlavní výhody střídavé péče spočívají a odrážejí se nejvíce v citových, vztahových a rozumových oblastech, které zabezpečují správný zdravý psychický a mentální vývoj dítěte. Nevýhody jsou spatřovány především v logisticko - realizační stránce, která zahrnuje hlediska finanční, materiální, kooperativní a časové náročnosti.

2 ROZVOD A JEHO DOPADY NA DĚTI RŮZNÝCH VĚKOVÝCH SKUPIN

Rozvod manželství je vždy emocionálně vypjatou, složitou a velmi nepříjemnou záležitostí pro všechny zúčastněné, obzvláště pak, pokud jsou v rozpadající se rodině přítomny nezletilé děti. Tyto děti pak trpí všemi rozvodovými situacemi nejčastěji a také jsou jimi nejvíce, mnohdy nadlouho, zasaženy. U některých dětí se neurotické symptomy projeví více, u jiných v menší míře, nicméně lze konstatovat, že u většiny dětí, se tyto projevy chování objeví. Záleží pak především na rodičích samotných, jakým způsobem a jakými vhodnými formami výchovy budou na děti působit tak, aby tyto psychické problémy co nejdříve zmizely. Ve většině případů se to podaří, ale existují i případy, kdy se problémy mohou vykristalizovat v některou z dětských psychických poruch, která si pak vyžádá klinické léčení.

„Děti se s rozvodem relativně dobře vyrovnávají, když nejsou nikým ovlivňovány, popouzeny a mají pocit bezpečí doprovázený silnou citovou vazbou alespoň na jednoho z rodičů.“ (Novák, 2013, str. 97)

Bohužel ve většině případů rozvádějících se rodičů tato situace nenastává a děti jsou velmi často použity jedním z rodičů jako „rukojmí“ vůči druhému, přestože každý z rodičů by měl zásadu o neovlivňování a popouzení za všech okolností dodržovat, pakliže mu jde o psychické zdraví a všeobecné blaho dítěte.

2.1 Rozvod

Rozvod manželství, jak bylo již výše naznačeno, řadíme v naší společnosti k projevům sociální patologie. Rozvod je mnohdy společností označován za akceptovatelný či dokonce za „správný“, pokud již je rodinná situace natolik vážná, dochází neustále ke konfliktům a rozvrat rodiny se zdá být trvalý, že tento stav již nejde řešit žádnými prostředky prevence ani nápravy.

„České veřejné mínění již přijalo rozvod i narození dítěte mimo manželství jako celkem běžný jev a děti z rozvedených rodin již nejsou, zvláště ve větších městech, vnímány jako něčím zvláštní.“ (Štěchová, Večerka, Holas in Dudová, 2008, str. 31)

Nad často frekventovanou otázkou, zda za každou cenu zachovat manželství a setrvávat v něm kvůli dětem, i když vztahy mezi rodiči jsou vyhrocené, polemizují dotčení i odborníci často a není zde jednoznačná odpověď.

„Rozvod může být východiskem. Tím však bývá jen tehdy, pokud dokážeme jasně odhadnout, co dobrého a zlého nám přinese. Východiskem není, pokud si namlouváme, že přinese jen dobré, neboť to je spíše růžové blouznění. Nelze tvrdit, že přinese jen to nejhorší. Takový názor bývá projevem deprese. Všechno zlé může být k něčemu dobré. Na člověka negativně nepůsobí jen to, co se stalo, ale i to, co si myslí o možných následcích toho, co se stalo.“ (Novák, 2012, str. 10)

„Rozvod je zlá věc, ale špatné manželství nemusí být nic lepšího, ba může být ještě horší. Je to klasický případ volby mezi dvojným zlem. Rodiče by si měli zodpovědět otázku, jaká je citová atmosféra v rodině, jaký domov pro dítě vytvářejí. Tuto atmosféru neurčuje pouze vztah rodičů k dítěti, ale také jejich vztah vzájemný i vztahy k lidem v širším společenském okolí. Je tento domov pro dítě místem klidu a bezpečí, což je jedna ze základních psychických potřeb dítěte? Z prostředí citového chladu a prázdnoty, či naopak z trvalého dráždivého napětí by bylo dobře dítě vytrhnout – avšak jen za předpokladu, že mu pak poskytneme prostředí lepší a ne snad ještě horší než před tím.“ (Matějček, 1992, str. 153)

„Rozvod není v našich zemích ojedinělým jevem, ba právě naopak, počet rozvádějících se rodin se drží na vysoké úrovni. Je to období naplněné stresem a frustrací důležitých lidských potřeb. Je to období, jehož důsledky mohou ovlivňovat účastníky rozvodu po celý další život. Má své aspekty sociální, etické, právní, emoční a pochopitelně velmi důležité aspekty psychologické.“ (Matějček, Dytrych, 2002, str. 39)

Dle Matějčka a Dytrycha (2002, str. 39) se z teoretického hlediska hovoří o třech stádiích:

- Manželský (rodinný) nesoulad. Vzniká z rozporů mezi partnery, kteří nemohou nalézt vhodné kompromisy a rozpory tím vyřešit. Tento nesoulad je poměrně běžný a nebývá nikým diagnostikován. V menší míře případů přechází v manželský rozvrat.
- Manželský (rodinný) rozvrat. Jde již o podstatnější postižení některé ze základních rodinných funkcí a může být akutní nebo dlouhodobý. V některé ze svých fází může přejít v rozvod.
- Rozvod. Je formálně právním ukončením manželského vztahu dvou jedinců, krajním řešením v procesu rozvratu manželství a je deklarován podáním návrhu o rozvod, uskutečněným rozvodovým řízením.

Dle Nováka (2012, str. 14 a 15) jsou nejčastější hlavní dlouhodobé důvody manželského rozvratu v posledních desetiletích definovány zhruba takto:

- Rozdílné názory na trávení volného času
- Nedostatek společných zájmů
- Rozdílné názory na práva a povinnosti v domácnosti
- Mimomanželský vztah partnera
- Rozpory ve finančním hospodaření
- Nespokojenost v intimním soužití
- Mimomanželský vztah vlastní
- Nedostatek tolerance ze strany partnera
- Hrubé jednání partnera
- Rozdílné názory na výchovu dětí
- Charakterové vady partnera
- Žárlivost partnera
- Závislost na alkoholu u partnera
- Partner nemůže mít děti

2.2 Vliv rozvodů na psychiku dětí různých věkových skupin

Jak rozvod samotný, tak i před a porozvodové situace, sebou přinášejí obrovskou psychickou zátěž pro všechny zainteresované osoby, zejména pak pro rodiče a především pro jejich děti, které toto veškeré rozvodové dění i to, co jemu předchází, velmi silně prožívají. Každé dítě v závislosti na stupni duševního i mentálního vývoje, věku či pohlaví, reaguje na vzniklé krizové situace odlišným způsobem, tudíž je také individuální jeho chování a reakce.

„Při dlouhodobém výzkumném sledování se v mnoha obměnách, bez ohledu na společenské změny, potvrdily dnes již klasické závěry V. Trnky. Původně byly zjištěny při vyšetření dětí v letech 1959 – 1960. Jak jsme již naznačili, padesát let na těchto faktech takřka nic nezměnilo. Nejvíce trpí rozvodem děti ovlivňované proti některému z rodičů, ty, jež nemají v okolí žádnou oporu, které po rozvodu rodičů žijí s oběma vzájemně se nenávidějícími rodiči v jednom, byť třeba rozděleném bytě. Dále ty, které jsou svědky násilí mezi rodiči. Velmi negativně působí i nevyrovnaný vztah rodičů vůči dětem.“ (Novák, 2012, str. 97)

„Jak ukázaly četné výzkumy, neexistuje věk, ve kterém by dítě rodinným rozvratem netrpělo. Ať rodiče chtějí, či nechtějí a ať si to uvědomují či ne, je dítě vystaveno zvláštnímu

druhu psychické zátěže, jejíž důsledky nejsou často rozpoznány včas ani vlastními rodiči, či jinými blízkými osobami. Nejde totiž jen o důsledky, které by se projevovaly bezprostředně a okamžitě, ale o takové mechanismy, které se začínou projevovat ve vzorcích chování dítěte třeba až v období puberty, či dokonce až na začátku jeho dospělosti.“ (Matějček, Dytrych, 2002, str. 40 a 42)

„Po rozvodu se předpokládá zásadní obrat v permanentně konfliktní situaci, která byla v období rozvratu – očekává se uklidnění, obnovení duševní rovnováhy a zlepšení podmínek psychického zdraví celé rodiny. Rozvodové praxe však ukazuje, že v naprosté většině manželství pokračuje atmosféra plná napětí a stresu, která se formálně projevuje v často nekonečně opakovaných soudních sporech o výživné, o majetek aj. Dítě se opakovaně dostává na vyšetření k soudním znalcům, je těžce frustrováno, má-li se vyjadřovat, ke komu projevuje větší přichylnost, koho z rodičů si více váží, s kým by chtělo žít. Je obecně známo, že dítě je jakýmsi prostředníkem, přes kterého si rodiče vyřizují své účty.“ (Matějček, Dytrych, 2002, str. 43)

Opačná, než popisovaná situace u dítěte po rozvodu může nastat, když dítě je již v období staršího školního věku a je tudíž schopno své postoje k výchově, nebo otázky týkající se jeho samotného prezentovat a uvažuje o nich i v širších souvislostech. Pokud názory a postoje dítěte po absolvování rozhovorů se soudními znalci, které ustanovil soud ve věci ustanovení porozvodové péče či u jednání samotného soudu, nejsou vyslyšeny a končí v péči rodiče, kterého nepreferovalo ve výchově, nastává zde velký problém také. Právě tato vzniklá situace je pro dítě natolik stresující, frustrující a cítí se všemi podvedeno, že se často uchyluje až ke krajním negativním variantám ve svém chování. Zde se hovoří o dětské delikvenci jak vůči společnosti, tak vůči rodičům samotným.

„Například v diskurzu odborníků, zabývajících se výchovou a pedagogikou, pak mnozí z těchto pracovníků předpokládají, že nepřítomnost otce v rodině ve většině případů znamená výchovné problémy a mnohé statistiky dětské delikvence to dokazují. Příkladem je empirické šetření charakteristik dětí s prekriminálními rysy prováděné Institutem pro kriminologii a sociální prevenci. Neúplnost rodiny se zde ukazuje jako zásadní krimogenní faktor.“ (Štěchová, Večerka, Holas in Dudová, 2008, str. 31)

„Všichni účastníci rozvodu něco ztrácejí – dospělí ztrácejí partnera, děti přicházejí o stálou přítomnost otce, někteří účastníci rozvodu musejí v souvislosti s ním změnit bydliště, ekonomické ztráty jsou pravidlem, rozvedená žena je daleko více zatížena provozem rodi-

ny, protože je na něj sama, může se negativně měnit i vztah dětí k tomu rodiči (obvykle k matce), s nímž žijí. Toto nebezpečí hrozí zejména tehdy, když rodiče popouzejí děti proti svému rozvodovému odpůrci.“ (Matoušek, 2003, str. 135)

„Na zprávu o rozvodu nebo po rozstěhování rodičů, kdy dítě ztrácí kontakt s rodičem, který odešel, mohou děti reagovat podobným způsobem jako na úmrtí blízké osoby nebo na jinou silně traumatizující událost a procházejí několika adaptačními fázemi. V první fázi se zapojují obranné mechanismy, které tlumí psychickou bolest a zraňující emoce (bolest, strach, zlost), nemohou například uvěřit, že je to pravda, předstírají, že na tom nezáleží (stejně by se rozvedli, stejně se mi nelíbil), nebo obviňují rodiče (kdyby za něco stál, tak by zůstal), někdy obviňují samy sebe (kdybych tolik nezlobil, tak by maminka neodešla). Někdy se snaží najít méně bolestivé téma, na které přenesou nepříjemné pocity ze ztráty (mně to nevádí, ale tátovi to působí bolest, co tomu řeknou kamarádi, jak to řeknu ve škole). Vždy chovají naději, že se rodiče k sobě vrátí, a to většinou i v situacích, kdy rozvodu předcházela intenzivní rodičovský konflikt. Ve druhé fázi mohou děti pociťovat velkou zlost. Je to přirozená reakce na někoho nebo něco, co dítěti působí bolest, a pokud dětem není umožněno zlost vyjádřit (v krajním případě za její projevy mohou být trestány), tak ji v dané chvíli potlačí, ale objeví se v podobě různých úzkostných projevů nebo neadekvátního chování. Ve třetí fázi se s novou situací vyrovnávají, hledají nové jistoty a zvykají si na nové uspořádání. Neznamena to, že s rozvodem souhlasí a že se vzdávají myšlenky na možné obnovení soužití rodičů. Otevírá se jim však předtím beznadějný výhled do budoucnosti. K vyrovnání významně napomáhá, pokud je dítě předem připraveno na to, co jej čeká, co, kdy a jak bude s ním a s rodiči, a když má svůj pravidelný řád.“ (Ryšánková, 2002)

„Děti bývají rozvodem rodičů poznamenány. Není ovšem pravda, že je rozvod v rodině předurčuje k dráze duševně nemocných, narkomanů a zločinců. Statistiky nacházející častěji rozvod rodičů v životní historii zmíněných skupin jsou jen přesným zpracováním ne snad nepřesných, ale z kontextu vytržených čísel.“ (Novák, 2012, str. 10)

„Psychologické výzkumy prokazují, že přítomnost otce v rodině zlepšuje školní výsledky synů i dcer, a u synů je významnou zábranou kriminálního chování v dospívání i v pozdější dospělosti.“ (Matoušek, 2003, str. 134)

Z uvedeného lze tedy konstatovat, že skutečně každé dítě, bez jakéhokoliv rozdílu, je rozvodem zasaženo. Pouze reakce v chování dětí jsou jiné v závislosti na jejich věku a tím

pádem jejich vyspělosti. Záleží ale především na rodičích, zejména pak na jejich chování k dětem a výchovném prostředí, které jim vytváří, aby se z rozvodových situací, které jsou vysoce stresující a psychicky velmi zatěžující obzvláště pro děti, vymanily co nejdříve.

2.3 Následky rozvodů, projevující se v chování dětí různých věkových skupin

Stejně tak, jak je každé dítě jiné, je odlišné i jeho chování a s tím spojená je i adaptabilita na danou situaci. Je to i kromě věku a pohlaví dítěte, dané také jeho osobností a charakterem. Některé děti jsou schopny se s rozvodem rodičů vyrovnat relativně snadno a brzy. Bohužel i některé tyto případy jsou jen zdánlivé, jelikož se stává, že své pocity v sobě tyto děti skrývají a projeví se později, mnohdy za dlouhou dobu. Na opačné straně jsou neadaptabilní děti, kterým se nedaří vymanit se z vlivu rozvodu a nemohou dlouho nalézt svou identitu, kterou dříve spatřovaly v rodině a její hierarchii. Překonat porozvodové situace jim trvá většinou velmi dlouho.

„J. S. Wallerstein shrnul možné reakce dětí na rozvod rodičů dle věkových stádií. V jednotlivých věkových obdobích hrozí:

- 0 – 2 roky: Předčasný porod, nízká porodní hmotnost, problémy s pohlavní identitou, vývojové opoždění.
- 3 -5 let: Regrese v chování, poruchy v chování - zhorší se udržování čistoty, zhorší se spánkový režim atd. Objevuje se strach z odloučení od pečující osoby (separační úzkost). Dále výrazné změny nálad, strach z opuštění.
- 6 – 11 let: Psychosomatické poruchy, deprese, pocit ztráty, projevy hněvu a agresivity, pocit studu a viny, zhoršení prospěchu.
- 12 – 18 let: Nejistota, pocit osamělosti, deprese, pocity zklamání, viny a selhání, delikvence, drogy, sexuální promiskuita, obavy z budoucnosti.

Nutno zdůraznit, že nejde o žádné předurčení. Ne každé dítě, jež v tom kterém období prožilo rozvodovou životní událost, musí reagovat obdobně, jistá potence tu ovšem je.“ (Novák, 2012, str. 98-99)

„Reakce dětí se různí podle věku a pohlaví dítěte i pohlaví rodiče, který odešel, podle povahy dítěte, jeho schopnosti se přizpůsobovat změnám, podle toho, zda mělo psychické obtíže již před rozvodem atd. Jako nejdůležitější faktor je však popisován charakter předrozvodového soužití rodičů. V rodinách, kde předcházely dlouhodobé konflikty a násil-

lí, tam je dopad těchto konfliktů závažnější než dopad samotného rozvodu. U dětí se nejčastěji objevují lítost, obavy, zlost nebo vnitřní chaos. Navenek se děti projevují zvýšenou plačtivostí, negativizmem, zlobením nebo zhoršením školního prospěchu v důsledku neschopnosti se soustředit. Čím výrazněji má pro dítě rozvodová situace charakter psychického traumatu, tedy přesáhne-li možnosti jeho organismu ji zvládnout a není-li toto trauma adekvátně ošetřeno, tím problematičtěji zareaguje a tím více se stává náchylnější např. k depresím v dětském i dospělém věku. Všechny z výše popsaných obtíží dítěte vycházejí převážně z neúnosného zatížení jeho psychiky napětím, změnami a nejistotami v rozvodové situaci nebo z vtažení do rodičovského konfliktu. Tyto obtíže často bývají jedním z rodičů nesprávně přičítány negativnímu vlivu výchovy nebo chování druhého rodiče a bývají nesprávně interpretovány jako důkaz nevhodnosti těchto návštěv. Patří k nim pomočování, noční děsy nebo ztížená koncentrace, změny v chování dítěte po návratu z víkendové návštěvy. Neodezní-li akutní a výrazné projevy psychických problémů do několika týdnů, je potřeba konzultace s dětským psychologem nebo psychiatrem, popřípadě psychoterapie. Úplná stabilizace však trvá měsíce až roky, smutek nad rozvodem pak mohou děti pociťovat až do dospělosti. Pozornost zasluží, obzvláště došlo-li k přerušení kontaktu s druhým rodičem nebo současně k dalším významným změnám v životě dítěte.“ (Ryšánková, 2002)

„Všechny stresové situace, kterým je dítě v průběhu rodinného rozvratu a rozvodu rodičů vystaveno, mohou vést nejen k poruchám vývoje osobnosti dítěte, ke vzniku různých psychopatologických obrazů, ale také, zvláště u chlapců, k antisociálnímu chování. Mezi těmi dospívajícími, kteří takové chování projevují, jsou nadměrně zastoupeny právě osoby, které prožily těžký a dlouhodobý rodinný rozvrat.“ (Matějček, Dytrych, 2002, str. 46)

Ve svých odborných publikacích Z. Matějček píše, že děti nejvíce trpí právě dlouhodobými rodinnými spory a rozbroji, do kterých jsou bohužel vtaženy svými rodiči, kteří je mnohdy berou za své rukojmí ve sporech mezi sebou. Tam, kde v předrozvodových situacích, či v průběhu rozvodu, dochází i k domácímu násilí a k agresi ze strany jednoho z rodičů, je situace o poznání kritičtější. Tyto děti, které jsou přímými účastníky nebo dokonce cílem agresivního jednání, jsou pak velmi často poznamenány po psychické stránce na dlouho dobu, což se samozřejmě negativně projevuje především v jejich chování. Trpí pak hlavně depesemi, stresem, úzkostí, strachem z dospělých či trpí sebeobviňováním za vzniklé situace a tyto všechny faktory se odrážejí na jejich postojích jak k sobě samotným, ke společnosti, tak i k lidem okolo nich.

„Negativním prožitkům se zvyká špatně. Co do dopadu na emoční stabilitu nutno říci dítě vnímá jinak, než vnímají dospělí. Má jakýsi nadhraniční útlum. V situacích, jež překonávají jeho meze únosnosti, jakoby přestávají citově reagovat.“ (Novák, 2012, str. 22)

Samozřejmě zde hraje důležitou roli věk dítěte a výchovné podmínky, které na něj působí. Pokud se dětem nedostane včas odborné pomoci sociálního pracovníka, psychologa, při závažnějších poruchách chování klinického psychiatra, tak se děti často uchylují k extrémním řešením, v nichž hledají východisko ze své situace, která je dle jejich mínění bezvýchodná. Velmi frekventovaným jevem u nezletilých dětí je útěk z domova od rodičů, či od rodiče se kterým žije s pocitem nechtěnosti, méněcennosti a neporozumění. Tento stav je často zapříčiněn tím, že si jeden z rodičů brzy po rozvodu najde partnera a dítě se s rozpadem rodiny ještě nevyrovnalo. V tomto případě se jedná o zkratové chování způsobené tím, že si dítě již neví v situaci rady. V jiném případě dítě útekem z domova chce na sebe upozornit a jedná plánovitě. S útekem z domova je spojeno záškoláctví. Mnohdy se stává, že se nezletilé dítě uchýlí a najde útočiště u problémové party, kde inklinují k agresi či kriminálnímu jednání, nezřídká pod vlivem alkoholu, grog či jiných návykových látek. Z této situace je pak pro nezletilé děti velmi složitá cesta návratu do přirozené společnosti, kde fungují všeobecně uznávané principy chování s morálními zásadami. K těmto krajním situacím dochází v případech, pokud tyto problémy dětí nejsou detekovány, nebo jim není přikládán patřičný význam.

„Podrobně popsal J. S. Wallerstein pŕltuctu „psychologických úkolů“, které čekají na děti, pokud se mají vyrovnat s rozvodem rodičů. Jsou to:

- Přijmout realitu rozvodu bez idealizace situace.
- Zbavit se rodičovských konfliktů a trápení jako bloku vlastní aktivity. Žít svůj běžný, rozvodem poznamenaný život.
- Vypořádat se se ztrátou a s dělením.
- Vymanit se z témat sebeobviňování.
- Odpustit rodičům zklamání z jejich rozvodu.
- Využít realistických možností týkajících se vztahů k oběma rodičům po rozvodu.

(Novák, 2012, str. 60)

„Psychické reakce dětí na rozvod bývají často skryté, ale ne méně vážné než u dospělých. Děti mívají po rozvodu rodičů pocity zavržení, trpí depresemi, upadají do zmatku, vytvářejí si fantastické hypotézy vysvětlující rozpad manželství rodičů, nekriticky se staví

po bok jednomu z rodičů a k druhému zaujímají nepřátelský postoj.“ (Matoušek, 2003, str. 137)

Není proto náhodou, že se v posledních letech velmi významnou měrou v sociálních službách vyvíjí různé iniciativy, které preventivně působí proti sociálně patologickým jevům a také pomáhají řešit akutní problémy. Na tyto sociální instituce se mohou jak děti, tak mladiství obracet v případě problémů či krizových situací. Jsou nejen ve veřejné správě sociální, ale také často jsou součástí školního systému formou výchovných poradců, či mediátorů na jednotlivých školách, kteří dokáží dítěti přímo poradit, nebo ho k odborné pomoci nasměřovat.

3 ROZVOD Z POHLEDU SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA

Matoušek se o roli sociálního pracovníka v rodinném poradenství, při mediaci, sociálním šetření, předrozvodových a porozvodových poradenstvích zmiňuje ve svých odborných publikacích.

„Každý, kdo se setkává s lidmi v době před rozvodem, při něm a po něm, by měl být připraven na to, že se mu budou jevit jako nenormální.“ (Matoušek, 2003, str. 135)

Ještě než vůbec dojde k rozvodu manželství, se sociální pracovníci snaží pomoci rodičům v rodinné krizi především formou mediace, např. v manželských poradnách a zjišťují skutečný stav nebo příčiny rozpadu manželství, popřípadě zda by ještě nebylo vhodné pokusit se o jeho záchranu.

S rodiči, pokud s tímto řešením osobně vyjádří souhlas, jak samostatně tak i společně procházejí možnosti, jakým způsobem a zda vůbec, by bylo možno řešit krizovou situaci mezi rodiči. Podle zjištěné situace, která panuje v rodině, se pak sociální pracovníci snaží nacházet a nabízet řešení, které by vedlo k uklidnění situace, nebo třeba k návratu do doby před vzniklou krizí v manželství. Tyto mediační sezení jsou zcela klíčové pro diagnostikování problémů mezi rodiči a rovněž pro stanovení dalších ozdravných postupů, které můžou situaci výrazně stabilizovat a zlepšit. Pokud dojde ke zjištění, že situace není natolik vyhrocená a je možná náprava, sociální pracovník zde může apelovat na manžele - rodiče, aby se domluvili na možnostech společné sociální rodinné terapie vedoucí k opětovnému nalezení manželského soužití. Může však na druhé straně dojít ke zjištění, že situace již je natolik vážná a vzájemné vztahy manželů jsou zpretrhané takovým způsobem, který znemožňuje návrat ke společnému nalezení pozitivního řešení. V tom případě pak sociálnímu pracovníkovi nezbyvá nic jiného, než apelovat na rodiče, kteří se rozhodli k rozvodu, aby v co největší míře eliminovali možné škody, vztahující se především ke svým nezletilým dětem, které rozvodem, jako přímí účastníci, trpí největší měrou. Situace však může být různá a sociální pracovník na ni musí být připraven a pohotově reagovat.

„Rodina je v některých případech předmětem zájmu profesionála jako jeden celek, v jiných případech se profesionál snaží prací s rodinou vytvořit přijatelné podmínky pro život jednoho jejího člena. V některých případech může rodina intervenci odmítnout, v některých ne. V některých případech rodina sama definuje problém, který má být řešen, v jiných případech definuje problém rodiny profesionál.“ (Matoušek, 2003, str. 99)

Nemusí to být oba rodiče, kteří se rozhodnou k rozvodu, ale třeba jen jeden z nich. Je pak na sociálním pracovníkovi, jakým způsobem a jakou formou bude přistupovat k rodiči, který je rozhodnut odejít z manželství a naopak jak se bude snažit pomoci druhému z manželů, který chce manželství zachovat. Ke všem indiciím, ať už třeba v chování, reakcích nebo jen ve vyprávění, musí být maximálně vnímavý, neboť např. ne každý z manželů chce zůstat v manželství z těch nejušlechtlejších důvodů. Může se zde třeba jednat o skryté domácí násilí, nebo některé další formy sociálně patologických jevů.

„Mezi poradenstvím a tzv. krizovou intervencí do rodiny, existuje řada podobností, i když při ní jsou podrobněji zjišťovány možnosti rodiny při řešení náročné situace, jsou hledány a vybírány schůdné varianty řešení, jsou podporovány adaptivní, realistické strategie a členové rodiny jsou poradenským způsobem odrazováni od zkratkovitých, destruktivních reakcí.“ (Matoušek, 2003, str. 102)

Vlastnosti, kterými by měl oplývat sociální pracovník je mnoho, ale jedna přece jen vynívá. Je to empatie. Pokud si sociální pracovník nezíská klienty na svou stranu, která pro ně znamená pomoc a naopak v nich vzbudí nedůvěru, pak již není mnoho šancí pro sociálního pracovníka na úspěšné řešení a v konečném důsledku na zdárné vyřešení problému. Zde panuje názor, že sociální pracovník by měl mít dva pohledy na vzniklé krizové rodinné situace. Jeden profesionální a druhý lidský. Profesionální je jasně a zřetelně definován. Sociální pracovník musí mít získanou potřebnou kvalifikaci - vzdělání v oboru sociálních věd, nejlépe vzdělání v oboru sociální pedagogiky či andragogiky. Lidský pohled na rodinné problémy vychází z jeho vlastních zkušeností, věku nebo pohlaví sociálního pracovníka. Samotní pracovníci v sociálních službách jsou přesvědčeni a zastávají ten názor, že pokud pracovník nemá vlastní zkušenosti s výchovou dětí, rodinnou situací nebo se vztahy v manželství či v partnerském životě, nemůže zpravidla kvalitně a do hloubky pochopit vzniklou krizovou situaci v rodině, tudíž nemůže ani validním způsobem diagnostikovat a zdárným způsobem řešit rodinné problémy.

„Toho, kdo profesionálně pracuje s rodinou, nazýváme profesionálem. Tím výrazem nemíníme pouze středoškolsky nebo vysokoškolsky vzdělaného pracovníka v oboru tzv. pomáhajících profesí, působícího v instituci poskytující psychologickou či jinou pomoc poskytující rodině na její požádání, ale i příslušně vyškoleného pracovníka státní správy či soudu, který při výkonu své práce intervenuje do rodiny.“ (Matoušek, 2003, str. 98)

Jedním z dalších společných problémů souvisejícím s rozvodem, který řeší sociální pracovníci nejčastěji, je problém porozvodové výchovy dětí a její uspořádání. Zde ovšem opětovně záleží na vztahu mezi rodiči dětí. Jsou rodiny, kde se manželé či nesezdaní partneři rozvedou či rozejdou a děti o této situaci nemusí ani vědět. Nic se pro ně nemění a výchova probíhá způsobem, který si rodiče sami ze své vůle domluví a třeba i sepíší právě se sociálním pracovníkem, zpravidla na pracovišti OSPOD nebo i FOD. Sociální pracovník pak tuto dohodu rodičů předává k soudu, spolu s výsledkem sociálního šetření, jako část důkazního materiálu o bezproblémové dohodě mezi rodiči dětí. Takovýchto případů je ale velmi málo. Naopak. Těch případů, kdy rodiče mezi sebou bojují a řeší problémy přes svoje děti je drtivá většina.

„Největším traumatem je samo rozvodové řízení, při kterém se chtěj nechtěj „pere špinavé prádlo na veřejnosti“ a nepřátelské pocity jsou extrémní. Jen výjimečně spolu rozvádějící se manželé jednají „fair“. Mnohem obvyklejší je vzájemné ubližování, pomlouvání, vyčítání, klamání.“ (Matoušek, 2003, str. 134)

Sociální pracovník pak zde vystupuje v roli kolizního opatrovníka v zájmu dětí, které hájí, mnohdy paradoxně, před rodiči. Zde se opět snaží formou poradenství, mediací a osvětou výchovně působit na rodiče dětí, aby průběh rozvodu byl především šetrný k jejich dětem. Ti z rodičů, kteří jsou uvědomělejší, mnohdy přijdou ještě před rozvodem a dotazují se na možné varianty porozvodového uspořádání ve výchově svých nezletilých dětí. Sociální pracovník se s nimi pak snaží aktivně pracovat, rozebrat situaci na základě jimi uvede- ných indicií a popisu situace, kterou si představují. Vyhodnotí všechny okolnosti a následně se jim pokouší nabídnout to nejlepší možné řešení, jak pro děti, tak pro ně samotné. Více se bohužel setkává se situací, kdy rodiče nedbají jeho rad, nejsou ochotni a schopni se domluvit ani na bazálních rodinných záležitostech, včetně výchovy dětí jak v době rozvo- du, tak i v porozvodové době. V tomto případě se pak s rodiči, nebo jejich dětmi setkává u soudu rozhodujícím o ustanovení porozvodové formy výchovy nezletilých dětí, kde zastu- puje práva nezletilého dítěte ve funkci kolizního opatrovníka. Po rozsudku soudu pak může sociální pracovník případně pomoci rodičům, nebo jednomu z nich v případě jeho nesou- hlasu s verdiktem, pomocí poradenství s podáním odvolání.

„Porozvodová pomoc by se měla vždy zabývat dětmi.“ (Matoušek, 2003, str. 137)

Dalšími problémy v porozvodové výchově nezletilých dětí, které často řeší sociální pra- covníci, jsou zejména: samotné problémy s výchovou dětí, neplacení výživného jedním z

rodičů nebo změna porozvodové péče o dítě. Všechny tyto varianty problémů po rozvodu řeší s rodiči dětí formou konzultací a mediace.

„ Tam kde se odborná porozvodová pomoc, porozvodové poradenství či, jak se jinde říká porozvodové usmířování, provádí kvalifikovaně, přináší pozitivní efekt údajně dvěma třetinám rodin, které tuto pomoc využijí. Efektem jsou nejen těžko měřitelné lepší vztahy mezi členy bývalé rodiny, ale i úbytek soudních pří mezi bývalými manžely snadno statisticky sledovatelný.“ (Matoušek, 2003, str. 137)

Rodinné „usmířování“ se dle Matouška (2003, str. 137) zabývá těmito oblastmi společného zájmu:

- Výchova dětí a styk rodičů s nimi (to je pochopitelně nejkonfliktnější oblast)
- Otázky bydlení
- Majetkové dělení
- Finanční hospodaření
- Informování dětí o příčině rozvodu
- Posilování vztahu dětí k oběma rodičům

Nezřídka se v dnešní době stává situace, kdy sociální pracovník či mediátor je jedinou možností právní opory jednoho z rodičů, jelikož jeho finanční situace nedovoluje najmout si drahého právníka. V otázce problémů se samotnou výchovou nezletilých dětí napomáhá řešit vzniklé situace formou konzultace či mediace s dětmi osobně, nebo doporučením např. k odbornému vyšetření nebo pomoci kvalifikovaným psychologem. Osobně pak může řešit výchovné problémy s rodiči dítěte formou rady, osobní mediací s dítětem, nebo i spoluprací se školou či výchovným zařízením.

SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Teoretická část bakalářské práce se snaží objasnit základní údaje a témata o rodině jak ke svým členům, tak i ke společnosti. Jsou zde popsány její definice, funkce, typy, včetně pohledu rodinného práva, které se zde věnuje rodině a popisuje pojmy jako: manželství, rozvod, rodičovství a rodičovská zodpovědnost, porozvodová péče o děti a její varianty. Další kapitoly jsou věnovány popisu rozvodu a rozvodovosti včetně statistik, společně s variantami porozvodového uspořádání výchovy dětí, přičemž nejpodrobněji je rozebrána střídavá péče o dítě. Střídavá péče a její realizace je zde popisována jak v naší společnosti, tak i v zahraničí. Jsou zde uvedeny její výhody i nevýhody či podmínky a předpoklady pro

její vnik a realizaci. Následující kapitoly jsou pak věnovány tématům rozvodu, jeho dopadům na psychiku dětí různých věkových skupin a následkům, které rozvodové či porozvodové dění má na chování dětí různého věku. Poslední kapitola popisuje institut rozvodu pohledem sociálního pracovníka.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Tématem této bakalářské práce je institut střídavé péče, jako jedné z forem porozvodové péče a výchovy nezletilých dětí po rozvodu rodičů. Toto téma je v posledních letech velmi často diskutované, jelikož při dnešní míře rozvodovosti v naší společnosti se čím dál častěji s touto formou porozvodové výchovy dětí setkáváme, ať již ve formě debat nebo článků v médiích, tak i při jejím praktickém využití. Střídavá péče si získává stále větší oblibu mezi rodiči při řešení výchovy a péče o děti po rozpadu rodiny. Proto se na rozdíl od let minulých, musíme také zaměřit podrobněji na veškeré podmínky, aspekty a specifika této formy porozvodové péče dětí, abychom byli lépe připraveni pomoci rodičům při zvládnání porozvodových situací spojených s výchovou dětí.

Obor sociální pedagogika s tématem porozvodové péče dětí a porozvodového uspořádání výchovy velmi úzce souvisí a prolíná se především v pomáhající profesi sociálního pracovníka. Tato profese sociálního pracovníka či mediátora, kvalifikovaného a dobře se orientujícího v problémech péče a výchovy dětí, ať již ve vzniklých složitých životních podmínkách nebo při rozpadu rodiny, je v dnešní době nadmíru důležitá a nezbytná, především z hlediska pomoci při zvládnutí složitých životních situací.

Ve výzkumné části se snaží tato práce zjistit, prozkoumat a především pochopit názory sociálních pracovníků, kteří se s formou střídavé péče dětí často aktivně setkávají, ať již formou konzultací s rodiči před vznikem této porozvodové formy výchovy dětí, tak i třeba při řešení problémů, které mohou nastat v již zavedené střídavé péči. Zejména je pak důležité porozumět tomu, jakým způsobem a z jakých důvodů odborní pracovníci doporučují, nebo naopak nedoporučují rodičům po rozchodu formu střídavé péče, popřípadě z čeho pramení jejich názory na danou problematiku. Vzhledem k povaze zvoleného výzkumu a pro zkoumání daného problému je zde zvoleno kvalitativní výzkumné šetření. Díky formě kvalitativního výzkumu je možno, dle všeobecného přesvědčení odborníků z řad metodologů, podstatně lépe a do větší hloubky se dostat k jádru zkoumaného cíle a tím i lépe pochopit podstatu samotného sociálního jevu nebo problému.

4.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

V empirické části bakalářské práce je využito teoretických poznatků a zjištění o rodině, včetně jejího fungování a funkcí, které jsou podrobně rozebrány v teoretické části. Cílem práce je, formou kvalitativního výzkumu, porozumět procesům a událostem v chování lidí. Práce se snaží pomocí stanovené strategie výzkumu a výzkumných otázek na cíleně vybraném souboru respondentů – sociálních pracovníků, získat velké množství informací, které následně analyzuje, vyhodnotí a z nich pak vyvodí závěry výzkumu.

4.1.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit, jaká jsou specifika střídavé péče z pohledu sociálních pracovníků, se kterou se profesně setkávají při svých kontaktech s rodiči dětí, kteří o ni usilují, či již střídavou péčí praktikují. Zejména je důležité zjistit, jaké jsou důvody, které vedou k doporučení či nedoporučení střídavé péče, jako jedné z variant porozvodové formy výchovy rodičům dětí.

4.1.2 Výzkumné otázky

Základní výzkumné otázky jsou koncipovány ke zjištění názorů sociálních pracovníků na střídavou péči a její aspekty, kteří se se střídavou péčí aktivně profesně setkávají. Tyto otázky v případě kvalitativního výzkumu je nutno dopředu připravit, i když během rozhovoru se vynořují nové další otázky, je nutné mít pevně danou strukturu otázek.

Za hlavní otázku pro sociální pracovníky můžeme považovat:

„Jaká jsou specifika střídavé péče z pohledu sociálních pracovníků, kteří se ve své profesi setkávají s problematikou porozvodové formy výchovy“

Díličními otázkami jsou:

- Jaké a z jakých důvodů spatřují sociální pracovníci nejvýznamnější pozitivní a negativní aspekty střídavé péče, ve vztahu k dětem?
- Jaký je názor sociálních pracovníků na přednostní doporučení střídavé péče, vůči ostatním variantám porozvodové formy výchovy dětí?
- Dochází ve střídavé péči, z pohledu sociálních pracovníků, k lepšímu naplňování potřeb dítěte lépe, než v jiných formách porozvodové výchovy?
- Jaké jsou největší překážky bránící v realizaci střídavé péče, z pohledu sociálních pracovníků?

- Jak důležitou roli hraje věk a pohlaví dítěte při určování střídavé péče, z pohledu sociálních pracovníků?

4.2 Metodika

Metodikou výzkumu se nazývá děj, který obsahuje veškeré atributy a činnosti spojené se samotným výzkumem a jeho dílčími procesy. Zahrnuje v sobě zejména způsob a strategii realizace výzkumu, metodu, posloupnost a realizaci získávání dat, čas a místo realizace výzkumu, výběr výzkumného souboru respondentů, analýzu získaných dat, výsledky výzkumu a v poslední řadě jejich prezentování včetně závěru a zhodnocení výzkumu.

4.2.1 Strategie výzkumu – kvalitativní výzkum

Vzhledem k charakteru a povaze tématu bakalářské práce, byla zvolena forma kvalitativního výzkumu, kterou můžeme získat velké množství informací a tím pádem se můžeme lépe dostat k hlubšímu poznání zkoumaného problému.

Nejprve si výzkumník zvolí téma výzkumu, stanoví si cíl výzkumu a výzkumné otázky, kterými se v přirozeném prostředí snaží získat informace vedoucí k osvětlení výzkumného problému. Otázky může v průběhu různě upravovat i doplňovat, v závislosti na situaci. Používá různé techniky zaznamenávání dat, která získává od zkoumaných osob. Zejména jde o podrobné zápisky, nebo nahrávky ať audio, či video. Tyto získané informace postupně dle zvolené varianty metodologie zpracovává a analyzuje. Tento výzkum může být dlouhodobý, tudíž mu musí být věnováno dostatečné množství času. Ať již při samotném získávání informací nebo při jejich analýze by se výzkumník měl oprostít od svých osobních názorů, zkušeností, předsudků či zažitých všeobecných stereotypů a předkládat nezkreslené výsledky výzkumu respondentů, které získá. V závěru si pak všimá rozdílů mezi získanými informacemi od respondentů, zda se liší či souhlasí a v čem. Snaží se také popsat tyto rozdíly a najít důvod proč tomu tak je.

4.2.2 Metoda získávání dat

V tomto empirickém výzkumu bylo pro sběr dat využito metody techniky dotazování, formou polostrukturovaného rozhovoru a jejich následnou analýzu pomocí otevřeného kódování. Polostrukturovaný rozhovor je nepochybně jednou z nejrozšířenějších technik rozhovoru, která dokáže řešit problémy jak zcela strukturovaného tak i nestrukturovaného rozhovoru. Tato forma rozhovoru je náročnější na přípravu. Zde je podmínkou si předem

připravit alespoň rámcové otázky, pomocí kterých výzkumník bude zjišťovat jádro problému, či sledovaného jevu. Tyto otázky se ale nemusí striktně dodržovat, nýbrž si je může přizpůsobovat podle toho, jak se rozhovor s respondentem vyvíjí a co je jeho obsahem. Může se také měnit nezávazně sled a okruhy otázek v závislosti na diskutovaných tématech či otázkách, případně se mohou pokládat podotázky k získání uceleného náhledu na problém, který je zajímavý. Tyto podotázky, které mají doplňující charakter, se pak mohou, ale také nemusí použít pro samotnou analýzu a následné vyhodnocení výzkumu.

Nespornou výhodou je také to, že respondenti se mohou k otázkám vyjadřovat volnou formou. Tato je základem k otevření témat nových, souvisejících s otázkami a tématy, které byly diskutovány, ale rámcové otázky k nim přímo nesměřovaly.

4.2.3 Analýza dat

Pro analýzu dat, získaných kvalitativním výzkumem, byla zvolena metoda otevřeného kódování. Podle Švaříčka a Šedové (2007, str. 211 – 243), dle nichž je realizována výzkumná část této bakalářské práce, tato metoda spočívá v tom, že výzkumník získaná data z terénu doslovně přepíše a následně podrobně pročítá a studuje místa, která jsou pro danou tematiku podstatná a zajímavá. Tyto místa, která pojmově vyjadřují určité konkrétní pocity, děje, jevy, situace či postoje, výzkumník označuje jako kódy - kóduje. Kódovat lze různými způsoby. Podle jednotlivých slov, vět, odstavců, kapitol, nebo třeba i celých textů. Takto postupně lze rozkódovat všechny získané materiály získané z různých zdrojů a vytvářet skupiny těchto kódů, které jsou si významově podobné. Mohou tvořit jak samostatný celek, tak i množinu, která se může prolínat a souviset s ostatními významovými celky. Jednotlivé kódy, které jsou si navzájem významově podobné, se sdružují do kategorií. Seskupování těchto významově stejných kódů se nazývá kategorizace. Tyto kategorie se pojmenují odpovídajícími názvy, mnohdy originálními, které pojmově vyjadřují významovou podstatu sloučených kódů. Čím pečlivěji je prováděno kódování, tím se lépe podaří dostat k hlubší podstatě zkoumaného jevu nebo děje, objevují a získávají se nové kategorie, které obohacují výzkum co do šířky, tak i do hloubky.

4.2.4 Charakteristika výzkumného souboru

V této bakalářské práci byl prováděn kvalitativní výzkum formou polostrukturovaného rozhovoru se záměrně vybranou skupinou respondentů, kterou tvoří sociální pracovníci v pomáhajících profesích. Jedná se o pracovníky OSPOD, FOD a SVP, kteří mají největší

škálu zkušeností se střídavou péčí ať již teoretickou, tak především praktickou. Zejména pak pracovníci OSPOD a FOD jsou v problematice porozvodové výchovy zainteresováni největší měrou z důvodu jejich častých účastí u soudních jednání, kde jsou přítomni jako kolizní opatrovníci nezletilých dětí. Další jejich výhodou odborné fundovanosti spočívá v přítomnosti u jednání, co by zástupce nezletilého při rozhovoru s policií. Zde si mohou utvářet názor především na chování a jednání dětí, v důsledku negativních sociálně patologických jevů v rodině. Všichni sociální pracovníci ale provádějí poradenskou a preventivní činnost ve svých oblastech působnosti a tou je výchova dítěte a její problémy, ať je to v předrozvodové či porozvodové situaci.

Sociální pracovníci jsou cíleně zvoleni tak, aby byli zastoupeni ze všech oblastí týkající se problematiky výchovy dětí. Z genderového hlediska jsou zastoupena obě pohlaví sociálních pracovníků stejnou měrou. Všichni respondenti jsou odborníky ve svých profesích sociálního pracovníka s dostatečnou praxí a odpovídajícím vysokoškolským vzděláním sociálního zaměření. S institutem porozvodové výchovy - střídavé péče mají teoretické i praktické zkušenosti, stejně jako s problémy, které v této formě výchovy dětí mohou nastat. Mohou tedy podat fundované názory a zkušenosti jak na samotnou realizaci střídavé péče včetně jejich připomínek, podnětů, návrhů, tak i na poradenskou či mediační činnost v době před rozvodem, či k problémům po rozvodu.

4.2.5 Realizace předvýzkumu, výzkumu a sběr dat

Samotnému výzkumu a sběru dat předcházelo období přípravy vymezení cíle práce, stanovení otázek pro výzkum a realizaci předvýzkumu. Po vytvoření a vymezení cíle, výzkumu a otázek byli kontaktováni a osloveni sociální pracovníci, zda by se byli ochotni zúčastnit kvalitativního výzkumu, který je součástí bakalářské práce, formou rozhovoru na téma střídavé péče výchovy nezletilých dětí.

Tomuto výzkumu předcházel předvýzkum, který byl proveden s nultým respondentem. Respondent z řad sociálních pracovníků odpovídal na identické otázky určené pro kvalitativní výzkum. Zde bylo sledováno především to, jak a zda respondent chápe význam jednotlivých položených otázek a dokáže na ně adresně odpovědět, stejně jako to, zda některé z otázek nejsou příčinou, která by mohla způsobit rozpaky a následnou neochotu respondenta odpovídat a vyjadřovat se k tématu střídavé péče a jejich aspektům. Předvýzkumem bylo zjištěno, že otázky byly pro respondenta jasné, odpovídal na ně adresně a nebyla nijak

narušena jejich kontinuita. Nebyla ani zjištěna žádná negativní reakce, vyvolávající nechuť odpovídat na otázku, či hovořit o tématu střídavé péče.

Kvalitativní výzkum byl anonymní, bez uvedení jakýchkoliv osobních i profesních dat. Z oslovených osmi sociálních pracovníků pouze jediný odmítl se výzkumu zúčastnit, z důvodu nízkého počtu případů střídavé péče dětí, které řešil. Zbývajících sedm odborníků přislíbilo účast ve výzkumu. V době, kdy se měly rozhovory začít realizovat, se další z účastníků výzkumu omluvil z důvodu dlouhodobé pracovní neschopnosti a hospitalizace. Zůstalo tedy šest odborných pracovníků, kteří se rozdělili z genderového hlediska, přesně na dvě poloviny – tři ženy a tři muži. Věk respondentů se pohyboval v průměru kolem čtyřiceti let a profesně zastávají nebo zastávali pozice vedoucích pracovníků, nicméně všichni bez výjimky začínali jako terénní pracovníci. Se zbylými šesti sociálními pracovníky, tedy byly po předchozí vzájemné domluvě uskutečněny rozhovory v místě jejich současného pracoviště v období od listopadu roku 2013 až do února roku 2014, každý z nich v délce od 30 - ti do 40 - ti minut. Jednotlivé rozhovory byly prováděny individuálně, bez přítomnosti dalších osob. Respondenti byli opětovně seznámeni s tím, že celý rozhovor je anonymní, bude nahráván na přenosný diktafon a posléze bude proveden doslovný přepis, který může být součástí přílohy bakalářské práce. S těmito podmínkami respondenti bez výjimek souhlasili a potvrdili je na zapnutý diktafon. Respondenti pouze požadovali, aby autentické zvukové nahrávky nebyly poskytnuty žádné další osobě z etického hlediska, což jim bylo samozřejmě přislíbeno.

Po realizaci všech šesti rozhovorů s respondenty na diktafon, byly tyto nahrávky rozhovorů doslovně, tak aby byla zachována jejich autentičnost a neopakovatelnost, přepsány a vytištěny na papír, kde po důkladném opakovaném čtení a detailním prostudování, byly podrobeny podrobné analýze formou metody otevřeného kódování. Doslovný přepis rozhovorů byl z časového hlediska velmi náročný, jelikož 30 - ti minutový rozhovor se všemi podrobnostmi a poznámkami byl přepisován až 3 hodiny.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Zde je prezentována analýza získaných dat z rozhovorů s respondenty, pomocí metody otevřeného kódování rozhovorů a také výsledky, které z ní vyplynuly. V kódech a kategoriích se objevují i delší pasáže autentického textu tak, jak byly autenticky zachyceny na diktafon a doslovně přepsány, z důvodu pochopení souvislostí a významu sdělení. Nebylo by dobré, kdyby se vytrhly z kontextu pouze jednotlivé fragmenty textu. Tyto texty byly ponechány v původním autentickém znění, včetně gramatických chyb uvedených respondenty, nespisovných a hovorových výrazů i specifických vlivů nářečí.

5.1 Kódování rozhovorů se sociálními pracovníky

Rozhovory jsou zde rozebrány na jednotlivé důležité malé pasáže v textu a jsou jim přiděleny kódy, které se vyznačují významovou podobností. Tuto činnost nazýváme kódováním textu. Tyto vzájemně si podobné kódy se pak sdružují v závislosti na svém významu a obsahu do jednotlivých kategorií, které tvoří důležité celky v textech. Tato činnost je nazývána kategorizací textu.

KATEGORIE Č: 1

Pozitiva střídavé péče převažují.

V této kategorii jsou soustředěny kódy, které se týkají pozitiv střídavé péče uváděné respondenty. Jedná se o kódy: zachování kontaktů s oběma rodiči, posílení sociálních vazeb, eliminace sociálně patologických jevů, střídavka vychovává rodiče, ubývá naschválů a mizí bariéry.

Kód č. 1: Zachování kontaktů s oběma rodiči

Dotazovaní respondenti se ve svých reakcích v rozhovorech vyjadřovali v tom smyslu, že tou největší výhodou pro děti je zachování výchovy oběma rodiči. Tím zůstává nadále přítomen ve výchově dítěte jak ženský, tak i mužský výchovný přístup. Dítě je s nimi ve stálém kontaktu, a tudíž nehrozí odloučení od jednoho z nich. Dítě může trávit s oběma rodiči stejný čas, ve kterém na něj výchovně působí oba stejnou měrou, při zachování obou rodičovských autorit.

„Každopádně to, že dítě ve střídavé péči má oba rodiče, je naprosto klíčová výhoda, která převažuje nad všema ostatními argumentama, jo.“

„No tak ta největší a nejdůležitější výhoda je, že dítě má oba rodiče v životě, naprosto zásadní výhoda.“

„Je tam pravidelný kontakt s oběma dvouma rodiči, že to dítě může ten stejný čas trávit s každým z rodičů.“

„Myslím si, že je jakoby fajn při té střídavce, že je zachován teda jak ten mužský element, tak ten ženský, jakoby v té pravidelnosti.“

„Tak ta největší a naprosto zásadní výhoda je, že dítě má i po rozpadu rodiny, myslím rozvod, tak má oba dva rodiče i nadále. Takže působení rodičů na výchovu dítěte zůstává nezměněno.“

„střídavka v podstatě je jedna z nejlepších forem, která vůbec může být“

Kód č. 2: Posílení sociálních vazeb

Zde se také shodují všichni respondenti, že interakce mezi rodiči a dětmi ve střídavé péči posiluje jejich vzájemné sociální vazby. Dítě, které má určitý interval střídání, se těší na druhého rodiče. Rodič má na výchovu dítěte čas a absolvují společně různé aktivity. Vytváří a prohlubují si k sobě pozitivní vztah.

„Střídavá péče jako jedna z významných forem péče o nezletilé dítě tak se v tom, tomto směru posilují sociální vazby dítěte na oba rodiče stejným způsobem.“

„Ta psychosociální vazba rodiče a dítěte zůstává zachována a tedy i ten pohled jak matky, tak otce na tu výchovu je i nadále zabezpečen.“

„určitě všichni víme, že dospívající dítě potřebuje víc třeba v tom dospívání mluvit s tím svým protějškem, respektive s tím pohlavím, takže třeba slečna bude spíš holčičí věci konzultovat s maminkou, chlapec se bude bavit o sportu s tatínkem víc a myslím si, že tady prostě ta vazba, respektive to je i výhoda, že protože to stejné pohlaví víc pochopí to stejné pohlaví, to si myslím, i když zase ten druhý rodič může nabídnout něco jiného“

„za tuto dobu může rodič velice dobře působit, myslím výchovně, na dítě. Ta interakce mezi rodičem a dítětem, je při delším intervalu lepší a dítě si nemusí připadat jako na návštěvě u babičky“

„ty sociální vazby jsou naprosto jasné jak pro to dítě, tak pro toho rodiče“

Kód č. 3: Eliminace sociálně patologických jevů

Většina respondentů se kloní k názoru, že střídavá péče více eliminuje výchovné problémy, především u dětí ve starším školním věku a v pubertě. Je to dle jejich názoru dáno především tím, že dítě je pod permanentním výchovným působením jednoho z rodičů a pokud je potřeba řešit problém, pak jsou schopni řešit krizovou situaci oba rodiče dohromady. To i v případě, pokud mají rodiče již nové rodiny. V případě výlučné péče jednoho z rodičů to bývá většinou problém.

„Výhoda je v tom, že každá ta rodina na to dítě může působit tak, aby ty výchovné problémy, prostě nebyly a pokud jsou, tak ta rodina je řeší ze dvou stran, ze strany toho tatínka a ze strany té, té matky. Takže já si myslím, že určitě to má kladný vliv na případné problémy v dospívání, to se týká alkoholu, to si myslím že, že určitě“

„Jinak bych u té střídavky problémy moc neviděl.“

„Já jsem přesvědčenější, že střídavka vede k menším problémům a to právě ve spojitosti s tou vazbou na oba rodiče, takže určitě ano! Tím, že oba rodiče vychovávají, nebo, výchovně působí společně na dítě, tak mají možnost nějaké problémy ve výchově eliminovat nebo aspoň korigovat, a tohle je opravdu velká výhoda té střídavky! A zase jsme u toho, že když, na dítě působí výchovně oba dva rodiče, tak ty problémy ve výchově jsou menší, protože když jste na dítě oba, tak otázky drog, alkoholismu a gamblerství a jiných sociálně patologických jevů se eliminují už jen tím, že máte jako rodiče dítě, které jde, nebo je v pubertě, pod kontrolou podstatně více ve střídavce! Takže určitě, určitě ve střídavce je daleko větší pravděpodobnost toho, že dítě nepadne do sítě sociálně patologických jevů.“

„tato varianta je, co se týká problémů lepší pro děti a rodiče“

„Já si z praxe nepamatuju, že bych řešil nějakou nevýhodu nebo problém, který by byl problémem střídavé péče.“

„to je tak jakoby rozložený, bych řekla spravedlivě“

„Neznám z praxe, že by byl vyloženě problém, který by se sebou přinášela střídavá péče!“

Kód č. 4: Střídavka vychovává rodiče

Respondenti opět shodně vyjadřují názor v tom, že střídavá péče má nejen pozitivní výchovný vliv na děti, ale také na rodiče. Paradoxem zůstává to, že mnoho rodičů teprve až po rozpadu rodiny se začíná v podstatně větší míře věnovat dítěti a tím zlepšovat vztahy mezi sebou. Běžné situace, které provádějí nebo řeší společně, jsou velmi výchovné.

„Tak já myslím, že střídavá péče je jedna ze základních forem péče a myslím, že to je péče, která je výhodná a potřebná jak pro dítě, tak i pro oba dva rodiče, protože splňuje základní požadavky, které se týkají vývoje sociálního psychického vývoje jak rodiče, tak i dítěte samozřejmě.“

„Rodiče se dokáží domluvit, rodiče respektují výchovu druhého, rodiče dítě milují, přejí dítěti lásku druhého rodiče a nesoupeří o ni.“

„jsem přesvědčená o tom, že ta střídavka působí výchovně i na ty samotné rodiče.“

„Jak říkám, je to velmi výchovné i pro rodiče.“

„Pokud se mu každý z nich věnuje, pak ho střídavá péče může obohatit.“

Kód č. 5: Ubývá naschválů a mizí bariéry

Respondenti si také všimli změny v chování rodičů, které se rapidně zlepšilo po té, co byla ustanovena a začala být realizována střídavá péče. Tato změna spočívá v chování rodičů k sobě navzájem. Tím, jak jsou nuceni společně komunikovat o záležitostech týkajících se dítěte, mizí rychleji jejich předešlé vzájemné spory.

„Oni po tom rozvodu jsou takoví ještě naježeni na sebe, ale tím, že spolu musí komunikovat, tím se výborně ty hrany obrousí a řeší se pak věci v klidu.“

„Rodiče se neshodli snad v ničem, dělali si furt naschvály, ale jak začala a realizovala se střídavka, tak těch naschválů ubývalo.“

„Mizí takové ty bariéry a schválnosti, kdy si rodiče dělají naschvály“

KATEGORIE Č: 2

Negativa střídavé péče v menšině

V této kategorii je uveden soubor kódů, které respondenti uvedli jako negativní aspekty nebo nevýhody střídavé péče. Různé aspekty nevýhod uvádějí respondenti s rozdílnou intenzitou. Někteří respondenti jich uvedli více, jiní jen jednu a někteří žádnou. Jedná se o kódy: Rozdílná výchova, věčné balení, cestování - pendlování, absence domova, špatná komunikace mezi rodiči.

Kód č. 6: Rozdílná výchova

Problém rozdílné výchovy uvedli respondenti, kteří ho spatřují především v rozdílném přístupu k výchově, prevenci i trestání dětí. Dle respondentů má každý rodič nastaveny, zažity, své výchovné způsoby, které je potřeba ve střídavé péči co nejvíce sjednotit.

„jak co bude probíhat, třeba stejné v uvozovkách, tresty, jo, nebo že třeba u tatínka když může být venku do sedmi a u maminky do devíti, tak pak samozřejmě vznikají spory- ale maminka dovolila, já chci teda taky, a proč nemůžu“

„každý se k tomu dítěti choval jinak, jo, takže oni vytvářeli jiný podmínky výchovy, jiný pravidla a matka zase měla jiná a to dítě přešlo od jednoho k druhému, oni si to nesdělili ti rodiče“

„Není dobrý pro vývoj dítěte, aby každý z rodičů měl jiné požadavky, alespoň v těch důležitých výchovných věcech.“

„určení si takových těch výchovných pravidel jaký budou vlastně probíhat, je to strašně těžký, záleží, jak se k tomu ten rodič postaví“

Kód č. 7: Věčné balení

Tato negativa střídavé péče uvádějí respondenti nejčastěji. Spolu s cestováním, které na balení přímo navazuje a souvisí s ním.

„ty děti se zase balí, jo, trošku se u jednoho jako aklimatizují a za chvíličku si zase balí baťůžek a zase se stěhují a sešity a všechno“

„to balení, stále ve střehu, balit věci, tašky“

„má pořád nachystané věci na chodbě to dítě“

„věčné balení dětí, jejich osobních věcí, školních potřeb a také je nevýhoda co se týká té střídavé péče, že když dítě balí jeden rodič k druhému, tak může něco zapomenout“

Kód č. 8: Cestování - pendlování

Respondenti mají za to, že pendlování mezi rodiči je způsobeno častým střídáním domácností rodičů.

„Dítě, který cestuje, je jeden týden tady, druhý týden tady.“

„a je to takové stálé cestování mezi rodiči“

„balit věci a neustále pendlovat mezi rodiči“

„Je samozřejmě větší problém to, když rodiče bydlí každý v jiném městě i když dítě chodí do stejné školy.“

„myslím si, že je to takový zase rychlý, co se týká toho balení a tady takový ty přesuny“

Kód č. 9: Absence domova

Zde se respondenti zmiňují o negativu absence domova v důsledku realizace střídavé péče. Je to podle nich způsobeno střídáním domácností rodičů - domovů.

„Když má dvě základny, stává se návštěvníkem dvou hostitelů“

„Dítě nemá pořádný domov. Každý potřebujeme nějaký prostředí takový, který nám poskytuje jistotu, bezpečí, nějaký pokojíček kam se odpoledne vrátí. Kde je doma?“

„když je týden u maminky, tam si sbalí nějaké věci a za týden se vrátí zpátky k tátovi a ten týden to je to, to už zavání takovým tím kočovným způsobem života a to dítě to nemá, ono vlastně nemá domov ani tam, ani tam“

Kód č. 10: Špatná komunikace mezi rodiči

Respondenti uvádějí důležitost a nutnost kvalitní komunikace mezi rodiči alespoň v základních věcech, které se týkají dítěte. Komunikace, podle nich, bývá nejčastějším problémem realizace střídavé péče.

„Řešení konkrétních problémů v již zavedené střídavé péči vidíme hlavně, v té komunikaci, protože střídavá péče podle mého názoru nemůže fungovat v rodině, kde prostě ti rodiče se nejsou schopni se domluvit na základních věcech ohledně dětí.“

„jestliže se jeden z rodičů není schopen a ochoten se s tím druhým rodičem domluvit, tak prostě ta střídavá péče nemůže nikdy fungovat“

„rodiče co se nepoučili nebo jsou pořád na kordy, vyřizují přes dítě své názory“

„A co se týká problémů, tak hlavně ty problémy jsou právě při tím předávání jo, při té komunikaci.“

„dostávám se k té nevýhodě, že ti rodiče spolu nedokázali moc dobře komunikovat“

KATEGORIE Č: 3

Aspekty střídavé péče mající velký vliv na její ustanovení

V této kategorii respondenti uvádějí nejčastější a nejdůležitější vlivy, ve kterých spatřují přímou souvislost na ustanovení, nebo neustanovení střídavé péče. Kódy jsou následující:

názor rodičů je klíčový, dítě musíme brát vážně, sociální pracovník může pomoci, soudy a znalci rozhodují, vnější podněty inspirují.

Kód č. 11: Názor rodičů je klíčový

Respondenti se shodli, že jeden z důležitých prvotních vlivů na realizaci střídavé péče mají rodiče dětí. Především uvádějí faktor vzájemné shody a domluvy.

„podstatná je komunikace mezi rodiči, aby ti rodiče se domluvili“

„Určitě je to na rodičích!“

„je to vždycky jak se ten člověk tomu postaví a je to zase o té komunikaci jako hlavně mezi těmi rodiči“

„to záleží na ochotě rodičů domluvit se“

„je to věc, že ti rodiče si to sami ze svobodné vůle řeknou a jsou ochotni s tím takhle pracovat s tou střídavou péčí a domlouvat se mezi sebou“

„rodiče se dohodnou o tom, že ta střídavá péče prostě bude“

Respondenti si také všimají významu faktoru uspokojování potřeb a zájmu dítěte rodiči.

„Podstatné je, jak a zda se dokážou jednotliví rodiče postarat a zabezpečit normální psychosociální vývin dítěte spolu s jeho základními potřebami.“

„tady je důležité, jak ten člověk dokáže uspokojovat ty základní potřeby dítěte a poskytnout mu zázemí“

„rodič by měl v nějakém tom bazálním, poskytnout tomu dítěti potřeby, to je podstatný“

„je samozřejmě na tom rodiči, jestli teda bude jednat v zájmu toho dítěte“

Respondenti také zmiňují rovnocenná práva rodičů, které si rodiče velmi dobře uvědomují, jelikož v naší společnosti jsou přímo daná zákonem o rodině a ústavou.

„Pokud oba dva rodiče jsou toho schopní, tak nevidím důvod, proč by se na jeho výchově nemohli, nebo spíš neměli podílet společně.“

„je naplněno právo obou dvou rodičů stejnou měrou a stejným způsobem se podílet na výchově svých, svých nezletilých dětí“

„dát stejnou šanci oboum dvěma rodičům“

Většina respondentů se domnívá, že věk rodičů, sociální a ekonomická situace, vzdělání či zkušenosti z dětství mají do jisté míry vliv na jednání rodičů, ale ne ten podstatný. Je zde patrný růst informovanosti a právní gramotnosti občanů.

„Určitě hraje roli vzdělání rodičů, věk si myslím, že až tak ne, ekonomická situace rodičů je důležitá, ale ne podstatná. Takže určitou důležitost faktory hrají roli, ale nejpodstatnější je vlastní zájem rodiče o dítě.“

„Přece když rodič má opravdový zájem o výchovu dítěte a chce se mu věnovat, tak ostatní faktory jsou podružné.“

„určitě je tady vliv toho, že tihle rodiče si samy sbírají nějaké ty informace, něco ví a chtějí to vlastně použít ve svůj případ“

„mám určité informace i z ospodů okolních, že nejhorší tedy domluvy, mezi rodiči ohledně střídavé péče jsou u vysokoškolsky vzdělaných lidí“

Respondenti také zmiňují fakt, že velmi záleží na skutečnosti, jaké je duševní zdraví rodiče - rodičů.

„když je rodič duševně nemocen, tak zcela určitě není pro něj taková forma péče“

„Je jasný, že těžko budeme dávat dítě do střídavé péče, nebo teda jakékoliv jiné péče nějakému pedofilovi, nebo jinak psychicky narušenému člověku, ať je to matka nebo otec.“

„pokud není ten rodič nějak omezen, nebo zbaven svých práv, tak jako tam by problém být žádný neměl“

Kód č. 12: Dítě musíme brát vážně

Všichni respondenti se ve svých vyjádřeních shodli na nezbytné aktivní přítomnosti nezletilých dětí při rozhodování o ustanovení střídavé péče. Jejich vyjádření se lišila pouze v tom, jakým způsobem se děti dotazovat, v jakém věku či období dítěte je schopno podat validní informace a kde se nachází věková hranice, při níž tvrzení nezletilého dítěte je nutno brát jako fakt. Respondenti se zde především vyslovili pro nutnost nejen dítě vyslechnout, ale především jeho názory akceptovat a realizovat, když už je na takovém stupni rozumového vývoje, ve kterém o své výchově může vyjádřit svůj názor a spolurozhodovat o ní.

„No, myslím si hlavně, že to není jenom o věku, myslím si, že je to i o tom, jak, jak je to dítě jakoby postaveno mentálně, prostě v jaké je psychické pohodě či nepohodě.....dítě by se už

nějakým způsobem mohlo vyjádřit tak jakoby už vyjádřit to co by jako chtělo, co si myslí, takže myslím jakoby, když se mám zmiňovat o tom věku, tak ten desátý.“

„Každý z nás je osobnost, to dítě je taky osobnost a nějakým způsobem je to potřeba pochytit.“

„Já zastávám ten názor, že by se hlavně měly ptát děti, komunikovat hlavně s dětmi jaké je přání dětí, jak to bude pro dítě nejlepší.“

„Tak jeho přáním by se mělo přihlížet jako už od počátku, co je schopno-prostě od počátku. Takže přání brát přání dítěte v potaz, ale nebrat to jako jedinou informaci podle toho, podle čeho, podle které by se mělo rozhodovat, protože dítě není zralý.“

„když dvanáctiletý kluk bude chtít bydlet s otcem, tak to už je prostě váha velká, jo, to je člověk, který už je na prahu konkrétních logických operací, tam už není problém. Pokud je to prvňák, šest let sedm let, tak tam je to už, už se musí brát ohled na i na to, v čem žije, jak na něj působí, no a čím jdeme níž, tak tam je to rozhodnutí dítěte opravdu čím dál víc ovlivněné tím prostředím a rodiče jak na něj působí, jak hovoří o tom druhém rodiči. Takže to všechno tam je velmi důležité, nebo velmi složité, složitý proces, který je individuální u každého dítěte.“

„Já si myslím, že dítě by se mohlo vyjádřit k tomu, když už je opravdu, když už to má všechno, v sobě zpracováno rozumově na určité úrovni, dítě by mohlo mít kolem desátého roku věku, mělo by se vyjádřit, mělo by mu teda být to umožněno se vyjádřit, to rozhodně, protože vlastně se tady jedná o dítě a ne o přání rodiče.“

„Přihlížet k jeho názoru musíme vždy. Samozřejmě že záleží na jeho mentálním vývoji a stavu, to je spojeno s věkem a musí se to individuálně posuzovat. Přikloním se spíše k etapám dětství než k rokům. Myslím, že dítě už v předškolním věku může vyjadřovat své přání a ten ohled musíme brát v potaz už tam a čím je starší, tím větší váhu musí mít jeho slovo a přání. Ve starším školním věku, už je to v podstatě natolik vyspělý jedinec, že jeho názor musíme respektovat a především akceptovat. Celkem si nedovedu představit, že bych patnáctileté dívce nebo chlapci říkal, že tomu ještě nerozumí, co chce a že je to jinak, než je přesvědčenější a já to vím líp, protože jsem starší.“

Kód č. 13: Sociální pracovník může pomoci

Zde se všichni respondenti shodli v tom názoru, že sociální pracovník může ovlivnit realizaci střídavé péče především konzultacemi a mediací s rodiči dětí v předrozvodové situa-

ci, kde jim může vysvětlit funkci střídavé péče, výhody či nevýhody a na základě zjištění výchovných podmínek rodičů se může vyslovit pro doporučení, nebo nedoporučení realizace střídavé péče. V porozvodové situaci může sociální pracovník opět přispívat k vyřešení situace formou mediace a konzultace s rodiči s případným odvoláním se proti rozhodnutí soudu nebo při žádosti jednoho z rodičů na změnu výchovné péče. V neposlední řadě pak může řešit případné vzniklé problémy v již zavedené střídavé péči. U tohoto kódu je snaha uvádět co nejvíce autentických výpovědí respondentů, jelikož jsou velmi cenné při snaze zjistit a osvětlit fakta, která uvádějí sociální pracovníci a přímo souvisí s realizací střídavé péče.

„Se střídavou péčí se setkáváme, když je rozhodnuto soudem, když přijdou rodiče, kteří mají nějaký problém právě při té střídavé péči a je tam požehnání, jak se říká soudu tak my vlastně pomáháme rodičům jakoby nějakým způsobem a hlavně těm dětem, v tom, aby na tu střídavku si zvykli a aby to nějakým způsobem fungovalo.“

„Když ještě není rozhodnutí soudu a čeká se na to, jakým způsobem to dopadne, tak můžeme samozřejmě se tady domluvit na tom, že si uděláme dohodu mezi rodiči, pokud oba dva souhlasí a oba dva to podepíší, že zkusíme tu střídavku. Potom když to funguje, můžeme samozřejmě dát zprávu soudu, že se ti rodiče tady domluvili, podepsali dohodu, že to funguje a ten soud třeba může pak při tom rozhodování jakoby přihlížet, ale zase už je to na tom rozhodnutí soudu.“

„Když už je rozhodnutý soudem a ta střídavka tam nějakým způsobem skřípe, tak my děláme takový to usměrnění té situace, přihlížíme na to, jak to funguje a snažíme se nějakým způsobem to teda jakoby zharmonizovat, aby to probíhalo v klidu.“

„Co se týká střídavé péče, tak se na nás obracejí rodiče i před tím, než ta střídavá péče vlastně v té rodině funguje, že přijdou rodiče a ptají se na náš názor, jestli si myslíme, že třeba v té rodině může ta střídavá péče fungovat. S oběma rodiči se snažíme tuhle situaci detailně jako rozebrat, potom kontaktujeme i děti, ptáme se dětí na jejich názor, abychom si zmapovali celou situaci a jestli ta střídavá péče by vyhovovala naprosto všem zúčastněným“

„Poskytujeme vlastně těm rodičům poradenství a po zmapování situace jim to buď doporučíme, nebo jim řekneme, že třeba buď to nebylo z nějakého důvodu vhodné.“

„Já jsem sociální pracovník, ale tak, kde se teď nacházíte? Jsou tady nějaký pocity, které lze zpracovat, máte někoho, se kterým je můžete sdílet. Můžete sdílet je sdílet se mnou, jo. Je to pro tu psychologickou pomoc.“

„Co se týká nás, my zjišťujeme tu situaci nejenom u jednoho rodiče, ale u obou rodičů a my samozřejmě se ptáme i dětí, jo, zase záleží na vyspělosti toho dítěte. Vhodně kladenými otázkami, abychom přispěli k tomu, aby to rozhodnutí, které u soudu potom padne, bylo opravdu objektivní. Tak by to mělo být.“

„Sociální pracovníci nikdy, nemůže vyřešit problém, který je na straně rodičů. Sociální pracovník může nabídnout: poradenskou činnost, setkání s odborníky, mediátory. My neřešíme spory těch rodičů, jo, a my když máme, víme, jaké jsou podmínky u otce, jaké jsou podmínky u dětí, jaké je přání dětí, tak toto, toto jsou poznatky, které se podávají soudu, zase, objektivně.“

„jsme tu my, kteří s těmi rodiči sedneme, sedneme si eventuálně i s dítětem, probereme situaci a upravíme ty, ten styk tak, aby byl prostě co nejlépe“

„Neexistuje sociální pracovník, který má kouzelný proutek a rodičům přikáže, aby se chovali jako milující lidé, protože tady mají své dítě, kterému ubližují svým chováním.“

„Setkáváme se střídavou péčí jak před ustanovením, to znamená, že radíme rodičům, které tato forma péče zajímá, tak i u soudů prvoinstančních nebo odvolacích, kde jde o svěření dítěte do výchovy. Takže jde spíše o takou tu poradní činnost. Ta je asi nejrozšířenější. Pak taky řešíme i případné problémy, které vzniknou ve výchově, ale to nejen teda co se týká střídavky. Pak je to jen věcí mediace jako osvětové činnosti, což je v kompetenci i sociálních pracovníků a mediátorů. To je jako taková ta teoretická pomoc. Praktickou pomoc může sociální pracovník poskytnout takovému rodiči jen ve formě poradenství.“

„A tam nastupuje to, že by se jim to mělo vysvětlovat a hovořit s nima o tom, že to je důležité a není to u nás zaběhané. Takže vysvětlovat a vysvětlovat.“

Kód č. 14: Soudy a znalci rozhodují

Dalším neméně důležitým faktorem, který uváděli respondenti k rozhodnutí o střídavé péči, je vliv soudních znalců a soudů. Někteří respondenti uváděli, že se se střídavou péčí setkávají ještě před vynesemím rozhodnutí soudu formou konzultací a mediací, někteří až po rozhodnutí soudu, ve formě konzultací ohledně odvolání se k rozsudku či změny ve výchově dítěte. Vesměs všichni se shodli na tom, že soudy mají podstatný vliv na realizaci

střídavé péče, zejména pokud nedojde k dohodě rodičů a shodě na formě výchovné péče po rozvodu. V případě vzájemné dohody rodičů, jde více méně jen o potvrzení této dohody rozhodnutím soudu, pokud není v rozporu se zájmy dítěte.

„soud by měl rozhodnout o péči o dítě nebo děti na základě, velkého množství informací a poznatků a měl by samozřejmě rozhodnout spravedlivě“

„Vždycky si soud musí prostě ověřit situaci v rodině, vyslechnout oba dva rodiče, hlavně dítě a podle toho rozhodnout.“

„A potom ještě to, soud, v zákoně je, že soud by měl brát v úvahu názor dítěte, jestli to bere, to je prostě v osobnosti toho soudce.“

„Dokáží-li se rodiče na rozchodu domluvit a upraví si čas, kdy je, kdy a jak budou o děti pečovat, je soudní rozhodnutí o rozvodu jen formálním potvrzením.“

„Než ten soud rozhodne a vždycky v těchto věcech komu bude dítě svěřeno, jaká bude forma, další výchovy, tak o tom vždycky rozhoduje soud.“

„Soud může požádat o znalecký posudek a pak je to soud, který na základě odborníků, rozhodne o společné, střídavé či výhradní péči o dítě.“

„Pokud není možná domluva rodičů, jo, tak tam musí nastoupit soudní moc. Takže pak soud vydá rozhodnutí a buď s tím rodiče budou souhlasit, nebo nebudou.“

Kód č. 15: Vnější podněty inspirují

Zde se respondenti vyjadřovali k vlivům, které přímo nesouvisí s realizací střídavé péče, nicméně ji mohou určitým způsobem třeba zviditelnit, nebo se pomocí nich může dostat do povědomí lidí v naší společnosti. Jde třeba o vliv různých organizací, odborných publikací, vzdělávacích a osvětových institucí, odlišných sociálních systémů ostatních zemí, zvláště pak zemí Skandinávie.

„Rodiče třeba i si hodně studují a čtou, a spojí se s nějakýma těma organizacema, které třeba jako by se i o to taky zajímají, takže oni mají načerpaný informace“

„Určitě je tady vliv toho, že tihle rodiče si samy sbírají nějaké ty informace, něco ví a chtějí to vlastně použít ve svůj případ.“

„Rodiče jsou možná líp informovanější, dokážou se líp orientovat v tom složitým kulturním, společenským systému, jaký mají možnosti a práva, jo.“

„Ten pohled ve skandinávských zemích Dánsko, Norsko, nevím, jestli ty další - Švédsko, tam to prostředí legislativní, vím, že je podstatně přístupnější, pro to, že zahrnuje a víc bere ohled na výchovu otců, jo, rodičovská dovolená, to opravdu tak je. Je tam ta tradice taková, to se mi líbí, jo, že se mají oba primárně postarat o to dítě. Ten model té primární střídavé péče je hezkej, ta tradice u nás taková není, není.“

„Celá Skandinávie je úplně někde jinde, co se týká sociálních zákonů a vůbec sociálního chování všeobecně. Je tam úplně jiné společenské klima a rodina a děti jsou na prvním místě, dává se jí tam hodně prostoru. Rodiče jsou, no, jak bych to řekl, takoví, víc uvědomlejší co se týká dětí a i svých vlastních práv. Je to tam jiná mentalita a řekl bych, že jsou tam k sobě takoví ohleduplnější. A i soudy a úřady právě tohle chování podporují. Hodně dají na to, aby bylo naplněno právo jak dítěte, tak i rodičů. Myslím, že tohle je ten hlavní důvod, proč je celá Skandinávie vzorem sociální politiky.“

KATEGORIE Č: 4

Jaká je současná realita střídavé péče?

V této kategorii je popisována realita ustanovování a praktikování střídavé péče, tak jak ji vidí a jak ji uvádějí sociální pracovníci vycházející ze svých vlastních zkušeností z praxe. Tyto zkušenosti jsou sociálními pracovníky získávány při poradenství, mediaci či sociálním šetřením s klienty, při řešení výchovných problémů, nebo je například získávají ve funkci kolizního opatrovníka u soudního jednání. Kódem je praxe a vlastní zkušenost.

Kód č. 16: Praxe a vlastní zkušenost sociálního pracovníka

Respondenti uvádějí své vlastní zkušenosti z praxe sociálního pracovníka, ve které se profesně setkávají při mediacích, šetřeních s rodiči či u jednání soudu, ohledně úpravy porozvodové výchovy formou střídavé péče. Popisují, jaká je realita při ustanovování střídavé péče.

„Problémem zůstává, že se tady bavíme o tom, jak by to mohlo být, ale ta realita je úplně někde jinde, jo!“

„Výrazně převažuje svěřování dětí do péče matek, to je skoro devadesát procent, v šesti procentech byly děti svěřeny do péče otců a ve čtyřech případech (myšleno ve čtyřech procentech) do střídavé péče.“

„Z vlastní zkušenosti můžu říct, že jsem třeba navrhoval střídavku a přesto, že rodiče splňovaly podmínky pro střídavku, tak ustanovena nebyla. Dodnes nechápu proč. Dokud se

tady situace nezmění a ono se to konečně děje, tak tady udílení střídavé péče bude pořád v minimální míře přesto, že je to opravdu nejlepší varianta z té porozvodové situace.“

„Je zajímavé, že zatímco soudy straní matce, veřejnost projevuje sympatie střídavé a otcovské péči. U dětí do dvou let, byl osmdesát tři procent lidí pro výchovu matkou, devět procent pro výchovu buď to společnou, nebo střídavou a osm procent pro výchovu otcem. U dětí ve školním věku by podle čtyřiceti dvou procent lidí měla výhradně pečovat pouze matka. Podle sedmnácti procent otec a čtyřicet dva procent, by měly mít děti střídavou nebo společnou péči.“

„Názory české veřejnosti se liší od verdiktů soudů“

„Většinou otec žádá o střídavku a matka ji nechce. To je typická situace.“

„Ta situace tady je fakt špatná, co se týká otcovských práv, měl bych jako sociální pracovník říkat, že to tak není a že otcové nejsou diskriminováni, ale nebyla by to pravda, ale lež!“

„Když chce otec střídavku, jo, a matka ne, tak výsledek je ten, že se nemůžou domluvit a je to jedna z překážek ustanovení té střídavky, kterou pak soudce argumentuje ve svém rozhodnutí.“

„Tak jak v současné době situace u nás je, není bohužel zas až tak střídavá péče preferována ze strany těch, které o této péči rozhodují a to jsou soudy.“

„My tady v naší republice nemáme, nemáme to dobře propracované.“

KATEGORIE Č: 5

Něco je špatně!

Tato kategorie přímo navazuje na předchozí kategorii, ze které vychází a úzce s ní souvisí. Respondenti z řad sociálních pracovníků zde uvádějí své poznatky, názory na stávající praxi k realizaci ustanovování střídavé péče v našem společenském systému. Kriticky se vyjadřují ke skutečnostem, které považují za negativní aspekty při řešení realizace porozvodového uspořádání výchovy nezletilých dětí. Kódy jsou následující: zakořeněné stereotypy a předsudky, nedostatek kvalifikovaných odborníků, vychýlené rozhodování soudů.

Kód č. 17: Zakořeněné stereotypy a předsudky

Respondenti zde vyjádřili názor, že v naší společnosti je již dlouhou dobu mnoho zakořeněných stereotypů a předsudků, týkajících se především výchovných předpokladů matky,

jako nejlepší vychovatelky dětí, jen z toho důvodu, že je to matka dítěte a dítě patří matce. Stejně tak uvádí jako stereotyp myslet si, že povolání sociálního pracovníka může nejlépe praktikovat žena.

„Tohle je generační problém, protože v posledních třiceti letech byl ten mýtus matky, jako majitelky patentu na výchovu výrazně umocňován.“

„Takže matky jsou zde upřednostňované i ze zvyku, který teda přerostl, dneska se na něj díváme jako na stereotyp, není to dobře!“

„Rozhodně je stereotypní, když dítě dáme mámě, protože to tak je zvykem, výchova-život s matkou nemusí být vždycky, prostě zaručení toho, že dítě bude vychovaný tak, aby to respektovalo prostě jeho potřeby.“

„Stačí se podívat kolik mužů je v profesi sociálního pracovníka, hm, je to zanedbatelné procento! Já jsem tady třeba už sedm let sám! A před tím jsem v terénu byl deset let, sám chlap. Prostě tohle je zakořeněný stereotyp a bude chvíli trvat, než se ta situace změní.“

„mužský, ten pohled, nebo ten prvek chybí už i v té státní správě v oblasti té sociální péče, kde tam těch mužů je minimální počet“

„Žijeme v podstatě s preambule, že péče matky je nezastupitelná a není to pravda, podle mě to pravda není.“

„U nás je to matka, která je zohledňována a je jí dávána přednost před otcem.“

„To, že dítě má mít jen jeden domov a to ten u matky, je naprostý nesmysl! Tak jak nám to donedávna tvrdili. To přece dnes už musí chápat i ten největší ignorant otcovské péče.“

„Každý začne zkoumat, proč to ten otec chce a jestli se náhodou nemstí matce a vůbec se nezeptá a nezkoumá, jestli to právě není naopak!. Je to prostě špatný přístup.“

Kód č. 18: Nedostatek kvalifikovaných odborníků

Zde je v reakcích zřejmá znalost prostředí, ve kterém respondenti pracují. Opětovně uvádějí vlastní zkušenosti z oboru pomáhajících profesí, se kterými se profesně setkávají. Jsou to nejen profese sociálního pracovníka, mediátora, ale i soudního znalce.

„u nás je nedostatečná síť kvalifikovaných soudních znalců a kvalitních rodinných mediátorů“

„Rodiče nemají kvalitní oporu, ani podporu. Nemají odborníky, kteří by jim to vysvětlili, co ta střídavá péče, jaké jsou klady, jaké jsou zápory, co to přinese pro ně a co to přinese

pro to jejich, jejich dítě. Nejsou, nejsou kvalifikovaní pracovníci a z hlediska psychologie, z hlediska dětského lékařství prostě psychiatrie, nejsou odborníci ani z oboru sociální práce, o soudních znalcích ani nemluvím.“

„Měl jsem jako sociální pracovník možnost se odborně setkat s některými znalci a můj dojem s toho? Jedním slovem hrůza!!! Dělají si s toho jen kšeft, nejde je za to ani nijak stíhat a nejhorší je to, že naši zákonodárci i po urgencích odborníků stále nechávají v platnosti zastaralý zákon z roku 1964! Tohle je velmi špatné!“

„A na to jsem taky zapomněl, na ty soudní znalce. To je další kapitola, která je naprosto tragická. Nekompetentnost soudních znalců a jejich odborná kvalifikace je někdy až zarážející.“

„sociální práce, zvláště když se týká nezletilých dětí, nejde naučit a z praxe vím, že spousta těchto pracovníků sociálních, nemají vlastní životní zkušenosti, nemají vlastní zkušenosti z výchovou vlastních dětí, nemají zkušenosti života v partnerském vztahu. Jsou to mladí lidé po škole, kteří by měli pomáhat podporovat u rodičů, kteří si toho za celý ten způsob toho života prošli, prošli tolik, co ten pracovník je v podstatě nemůže pochopit, nemůže jim, nemůže být v této věci empatický. Tam musí být empatie, musí tam být důvěra, a proto se stává, že rodič mění sociálního pracovníka, na což má právo, já mám právo si zvolit, komu se budu svěřovat, mám právo si zvolit toho, komu budu říkat, jaké mám problémy, jak se chová, chová moje dítě. Problém je v tom, že ten rodič si už nemá z čeho vybrat. Takže toto je ten problém.“

„další věc bych řekl, že je to nedostatečná osobní zkušenost s výchovou dětí a vůbec s partnerskými vztahy, se kterými se setkáváme u sociálních pracovníků. Není to jen na pozici těch obecních úřadů, ale i na pozici krajských úřadů, kdy tam opravdu sedí lidé, kteří nemají děti, neměli třeba nikdy žádné vztahy a vytvářejí metodiky a vytvářejí postupy, jakým způsobem se má pracovat s rodinou, kterou oni vlastně nemají. Takže toto vidím jako velké mínus.“

„Tady narážíme na bolest sociálních služeb, že kvalitních sociálních pracovníků a mediátorů je žalostně málo na to, kolik by jich mělo být. Když se podíváte na OSPODY, kde by ta pomoc měla být nejčastější, tak tam kolikrát sedí pracovnice, které buď nemají samy zkušenosti s partnerským životem o vlastních dětech ani nemluvě. Nebo naopak jsou už dávno za zenitem svého profesního života, to je další extrém. Prostě v této oblasti sociálních služeb je to zde hodně špatné.“

Kód č. 18: Vychýlené rozhodování soudů

Zde opět respondenti zmiňují svou vlastní zkušenost především z funkce kolizního opatrovníka, který zastupuje děti u soudního řízení o určení formy a způsobu porozvodové výchovy dětí.

„Rozhodování soudů v České republice je vychýleno opravdu ve prospěch péče matek na úkor otců.“

„Určitě problém je v tom, že o tom jak bude, jak bude uspořádaná výchova a péče o děti rozhodují z devadesáti procent ženy tím, že sedí na soudech a na pozici předsedkyně senátu.“

„Když se podíváte, kdo o tom všem rozhoduje... zjistíte, že to zase byly samy matky od dětí, které sedí na soudech, pracují jako sociální pracovníce a soudní znalkyně. Prostě zase jen ty, které o tom rozhodují.“

„Je to zajímavé, že zatímco soudy straní matce, veřejnost projevuje sympatie střídavé a otcovské péči.“

„Proč by měly v devadesáti procentech pečovat matky ne, ne. Ale je to opravdu tak, jak je to, je to zavedená soudní praxe. Takže opravdu začarovaný kruh. Takže je to špatně, jo.“

„To co u těch soudů, kolikrát slyším a vidím ze strany soudu, je k pláči!“

KATEGORIE Č: 6**Zlepšení situace na obzoru?**

V poslední kapitole se respondenti vyjadřují k současné situaci, kdy nastává, dle jejich názoru, postupné a pozvolné zlepšování situace v rozhodování a realizaci střídavé péče. Kódem pro tuto kategorii je: blýskání na lepší časy a pocit změny.

Kód č. 19: Blýskání na lepší časy a pocit změny

Respondenti zde uvádějí především pocit pozitivní změny našeho společenského systému, odehrávající se v nedávné době a současnosti. Týká se snahy o dosažení zrovnoprávnění postavení ženy a muže ve výchově dětí. Sociální pracovníci se dnes častěji setkávají s novými přístupy ve výchově a pomocí nově získaných zkušeností z domova i ze zahraničí pomáhají otce dětí více začleňovat do výchovy nezletilých dětí po rozvodu a tím tak vyvracet zakořeněné stereotypy a předsudky. Na základě i jejich doporučení pak soudy mohou rozhodovat o častějším ustanovení střídavé péče.

„Teď se ta situace trochu začala měnit a snad zlepšovat, ale je to pořád jen na začátku cesty.“

„Ale jak říkám, začíná se snad blýskat na lepší časy. Teď už jsou i první vlaštovky a střídavka začíná být žádaná péče a snad i konečně podporovaná soudci, dyť přece dítě musí mít oba rodiče na svou výchovu.“

„Střídavka je, nějaká, takže nějaký soud, nějaké soudkyně, nějakí soudci teda k tomu přistupují, já mám dojem, že se to mění.“

„Muži a ty ženy jsou opravdu postaveny více méně už jakoby tak na stejné úrovni, kdy vlastně teďka se hodně začíná preferovat i model to, že na mateřské bude muž, takže si myslím že, ti rodiče opravdu teďka jakoby už mají tu roli stejnou.“

„Je fakt, že, mám ten pocit, že za posledních pět, pět šest let, se situace trochu změnila a vím o, o případech, kdy ty děti byly svěřeny do péči otců, nicméně je to pořád menšina v každém případě.“

„Je dobré, že v dnešní době, se už pořádají mezinárodní workshopy, my se jich účastníme. Když na těch workshopech jsme, tak opravdu, získáváme hodně bohaté zkušenosti s tím, jak to tam funguje a velmi dobrou zkušenost máme i s tím, že byly vybrány kolegyně z různých našich pracovišť, zúčastnily se i přímo tam semináře, takže jsme opravdu na začátku a myslím si, že ta cesta, celá cesta bude velmi dlouhá a náš stát by si měl uvědomovat, že by měl přebírat to, co v cizině funguje, samozřejmě na ty naše podmínky, určitě, jo, ale přebírat si to dobré, jo. Předpokládám, že to bude lepší, ale ten vývoj bude hrozně dlouhý.“

„Myslím, že se to pomalu mění a to je dobře.“

5.2 Shrnutí výsledků výzkumu a diskuse

Výzkumem rozhovorů respondentů byly zjištěny odpovědi na otázky vedoucí k dosažení cíle této bakalářské práce. Cílem bylo zjistit, jaká jsou specifika střídavé péče pohledem respondentů a jaké jsou důvody, které vedou k doporučení nebo nedoporučení střídavé péče.

Z výsledku rozhovorů vyplývá pozitivní vztah všech respondentů vůči formě střídavé péče dětí v porozvodové výchově. Respondenti uvádějí jak pozitiva, tak i negativa, která spatřují u této formy výchovy dětí, přičemž zdůrazňují názor, že pozitivní aspekty střídavé péče jasně a zřetelně převažují nad negativy. Zejména jejich pozitivní význam a přínos pro

zdárný vývoj a výchovu dítěte, je dle respondentů zcela zásadní. Vyjádřeno slovy jednoho z respondentů, která demonstrují i názor ostatních:

„To, že dítě ve střídavé péči má oba rodiče, je naprosto klíčová výhoda, která převažuje nad všema ostatními argumentama.“

Ve vyjádření respondentů se nacházejí shodné prvky, které jsou jimi považovány za důležité pro rozhodování o ustanovení střídavé péče, nebo naopak. Respondenti zdůrazňují především význam postoje rodičů a názorů dítěte k ustanovení a následné realizaci střídavé péče. Také jako důležité považují respondenti působení sociálních pracovníků, soudů a znalců, přičemž v poslední době se k nim připojují i vnější okolnosti, jako je např. zvyšující se právní gramotnost obyvatel, dostupnost odborných informací či možnost srovnání s odlišnými sociálními a právními systémy jiných států.

Po uvedení jednotlivých aspektů, které mají významný podíl na realizaci střídavé péče, respondenti uváděli své vlastní zkušenosti z praxe sociálního pracovníka. Z rozhovorů vyplynulo, že situace, která nyní panuje v našem společenském systému, není zdaleka optimální a je vzdálena ideálu. Z výzkumu lze zjistit, že podle respondentů jsou zde stále přítomny zakořeněné stereotypy a předsudky ze strany těch, kteří na uspořádání porozvodové výchovy mají zásadní vliv. Zakořeněné stereotypy se pak dle respondentů týkají především výchovné péče matky, kde je právě jen ona zárukou té nejlepší výchovy, která je nezastupitelná. Naopak předsudky se týkají výchovného působení otce, který je dle respondentů často předurčován do úlohy rodiče “druhé kategorie”.

Respondenti se zejména v tomto ohledu kriticky vyjadřují nejen na adresu samotných sociálních pracovníků, ke kterým se profesně řadí, ale i soudních znalců. Z výzkumu je patrné, že respondenti spatřují problémy především v nezkušenosti a nedostatku praktických znalostí, nebo naopak v objevujícím se „syndromu vyhoření“ a mnohdy i v nekompetentnosti těchto zmíněných pracovníků. Zároveň zdůrazňují problém absence sítě kvalifikovaných a zkušených pracovníků, kteří svým působením dokáží poskytnout kvalitní a vysoce odbornou práci nejen rodičům – klientům, ale také i odbornou pomoc samotným sociálním pracovníkům v pomáhajících profesích, především formou poskytování supervizi. Tyto supervize jsou důležitou součástí práce sociálního pracovníka, zejména pak jeho zpětné vazby a sebereflexi, která vede ke zkvalitnění jeho sociální práce a tím pádem ke zlepšení odborné pomoci klientům.

V případě zmiňovaných soudů a jejich rozhodování z výzkumu vyplývá, že respondenti ze své osobní zkušenosti z praxe, především kolizních opatrovníků, poukazují na zjevně vychýlené rozhodování soudů, které je dané zejména již výše zmiňovanými stereotypy a předsudky, které přetrvávají z dob minulých, což se samozřejmě projevuje v již zavedené soudní praxi. K tomuto respondenty zmiňovanému problému se vyjadřuje i Matoušek (2003, str. 134), kde uvádí:

„Ani ve schopnosti dospělých mužů a žen pečovat o malé děti nebyly výzkumem zjištěny významné rozdíly. Bylo by proto žádoucí, aby soudy přezkoumávaly rodičovskou způsobilost bez ohledu na pohlaví rodičů a aby svými rozhodnutími maximálně napomáhaly společné péči rodičů o dítě. Kvalifikované rozhodování soudů v těchto záležitostech potřebuje jednak oporu v kvalitních zákonech, jednak změnu předsudků na všech úrovních, počínaje odbornými kruhy.“

Tento výzkum vzbudil další otázky v problematice ustanovení a realizace střídané péče. V případném pokračování výzkumu v této oblasti by mohlo být zajímavé zjištění názoru respondentů z řad rodičů, zda a proč se matky domnívají, že otcové nejsou k výchově dětí stejně důležití jako matky, nebo naopak názor nebo odpovědi otců na tutéž otázku. Také by bylo zajímavé zjistit, kolik procent rodičů vnímá stejnou důležitost matky i otce při výchově dětí, nebo např. kolik otců by mělo zájem o střídanou péči a kolik matek.

Respondenti ale také ve svých odpovědích uvádí pocit pozitivních změn společnosti v současné době, především v přístupu a práci sociálních pracovníků vlivem jejich vyšší vzdělanosti, kvalifikace a možnosti odborného růstu. Je zde patrna snaha o zlepšování jak samotných pracovníků, formou aktivního přístupu a vzdělání, tak i zkvalitňování sociálních služeb ze strany institucí a státu.

Z realizovaného výzkumu je v konečném důsledku zjevné to, že střídaná péče, je dle vyjádření respondentů kvalitní forma porozvodové výchovy dětí, kde pozitivní aspekty výchovy vysoce převažují nad těmi negativními. Není sice v současné době využívána v hojně míře, mnohdy z důvodu nedostatečné informovanosti rodičů o této variantě péče, nebo jejich nezájmu, ale své nezastupitelné místo ve výchově dětí zcela určitě již dnes má. Svou úlohu zde rovněž hraje stále přítomnost zakořeněných stereotypů a předsudků u pracovníků, kteří mohou ovlivnit a často se tak také děje, její ustanovení a realizaci. Ovšem pozitivní a povzbuzující skutečností je, že počet dětí ve střídané péči a její obliba mezi rodiči každoročně stoupá.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci se vyjadřovalo šest sociálních pracovníků k tématu střídavé péče dětí po rozvodu rodičů. Uváděli specifika této formy péče, pozitiva i negativa, činitele ovlivňující, ať přímo tak nepřímo, institut střídavé péče. To, v čem je ale tento výzkum nejdůležitější, nejpřínosnější a společensky cenný, je především v jejich popisu vzniku a realizaci střídavé péče, který vyjadřují formou svých vlastních názorů a zkušeností, vyplývajících z praxe sociálního pracovníka.

Vzhledem k tomu, že v současné době se neustále zvyšuje počet rodičů, kteří uvažují o formě střídavé péče dětí, je nutno ve větší míře hovořit a častěji diskutovat na toto téma. S tímto jevem je přímo spojena práce sociálního pracovníka, který pomocí poradenské, mediační práce nebo v rámci sociálního šetření, může významnou měrou působit na rodiče dětí, kteří jsou ochotni naslouchat radám, vedoucím ke zdárnému vyřešení rozvodových a porozvodových situací, včetně uspořádání porozvodové výchovy dětí.

Dosavadní poznání se i pomocí tohoto výzkumu obohatilo o mnohé detaily. Například je zřejmé, že svěřování dětí do porozvodové péče záleží z velké části na tom, s jakými odborníky se rodiče setkají. Nejen z realizovaného výzkumu vyplývá, že sociální pracovníci, soudní znalci i soudci subjektivně rozhodují podle toho, k jakým názorům se sami v životě přiklánějí. V moderních státech, především západní Evropy a Skandinávie, je střídavá péče samozřejmostí, jistě i proto, že je nejen podložena zákonem, ale také z důvodu delší doby fungování demokratické společnosti. V naší zemi je častěji využívána ve větších městech, kde již převládají názory, které jsou adaptované na dnešní, moderní dobu. Patrný je také citelný rozdíl mezi názory mladších odborníků a těch v předdůchodovém věku, kteří své názory dané socialistickou praxí a pedagogikou jen těžce mění. Za překvapivé lze označit také to, že v projevených názorech respondentů nehraje genderové hledisko významnou roli.

Jako jeden z cílů bylo stanoveno podrobněji prozkoumat tuto problematiku a posunout tak hranice zase o kousek dál, k většímu respektování práv obou rodičů i práv dětí na oba rodiče. Snad i pouhým vedením rozhovorů se sociálními pracovníky – respondenty, bylo dosaženo toho, že se nad střídavou péčí znovu a znovu zamýšleli, či zamýšlet opět budou např. v rámci sebereflexe, což může být považováno za praktický přínos této práce.

Realizovaným výzkumem byl získán soubor názorů, poznatků a zejména vlastních zkušeností respondentů z praxe, kteří hovořili na téma střídavé péče a její specifika. V těchto

rozhovorech se nacházejí ve velké míře společné a shodné styčné body, jenž obraz dané problematiky vykreslují a vyjadřují z jejich úhlu pohledu, který jak dokazují známé statistiky a zejména vlastní zkušenosti sociálních pracovníků - respondentů, není dobrý a je velmi vzdálen ideálu. Z výzkumu vyplývá, že odborníci zcela jistě berou ohled na děti a mají je na prvním místě, že se snaží rozhodovat velmi šetrně, individuálně a rozumně, ale instituce bohužel často přebírají rozhodovací roli ve věci základního lidského práva - vychovávat své dítě - což je pro mnohé rodiče hlavní životní priorita. Mělo by být také prioritou a samozřejmostí i to, že dítě má neoddiskutovatelné právo na výchovu obou svých rodičů.

Závěrem by tedy mohlo být řečeno, že teorie o střídavé péči, která vyplývá ze zákona, má zatím daleko k zavedené praxi, a proto každý zájem, každý krůček kupředu v poznání, každý nový poznatek, který všeobecně může posunout a rozšířit obzor v oblasti střídavé porozvodové péče, je důležitý v konečném důsledku především pro psychosociální vývoj dětí, rodičů a potažmo i samotné rodiny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BERGER, Maurice a Isabelle GRAVILLON. *Když se rodiče rozvádějí*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-843-2.
- [2] ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33, s. 1026-1365. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=6144>
- [3] DUDOVÁ, Radka. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: SÚ AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-136-1.
- [4] DUDOVÁ, Radka a Šárka HASTRMANOVÁ. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: SÚ AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-12-8.
- [5] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*, 2. rozšířené vydání, Brno: Paido, 2000. ISBN 978-80-7315-185-0.
- [6] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- [7] HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání, Brno: Doplněk, 2006. ISBN 80-7239-192-5.
- [8] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1.vyd., Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [9] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk-prostředí-výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- [10] MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Krizová situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-2470-332-7.
- [11] MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2.
- [12] MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 2003. ISBN 80-86429-19-9.
- [13] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.
- [14] MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- [15] NOVÁK, Tomáš. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4110-9.

- [16]NOVÁK, Tomáš. *Střídavá péče o dítě*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0342-1.
- [17]NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1449-3.
- [18]ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3181-0.
- [19]ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313.
- [20]TEYBER, Edvard. *Děti a rozvod*. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

Internetové zdroje:

- [1] Children of europe, *Zkušenosti z Evropy*. [online]. 2008 [cit. 2014-04-18]. Dostupné z: <http://www.childrenofeurope.cz/stridava-pece-ve-svete/>
- [2] <http://www.iustin.cz/>
- [3] <http://www.jedendomov.eu/>
- [4] <http://www.kdejsitato.cz/>
- [5] <http://www.mpsv.cz/cs/>
- [6] <http://www.rodina.cz/>
- [7] <http://www.rodinadnes.cz/>
- [8] RYŠÁNKOVÁ, Magdalena. *Děti, rodiče a rozvody*. In: *Psychologie Dnes* [online]. 22. 11. 2002 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek2859.htm>
- [9] <http://www.sancedetem.cz/>
- [10] <http://www.stridavka.cz/>
- [11] <http://www.tatojaknato.cz/>
- [12] <http://www.unie-otcu.cz/>
- [13] <http://zakony.kurzy.cz/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

FOD	Fond ohrožených dětí.
Např.	Například.
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí.
Sb.	Sbírka.
Str.	Strana.
SVP	Středisko výchovné péče.
Tzn.	To znamená.
Tzv.	Tak zvaná/é.
Tj.	To je.

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Seznam otázek rozhovorů s respondenty
- P II Přepis rozhovoru s jedním respondentem
- P III Ukázka kódování rozhovoru
- P IV Tabulka kategorií a kódů

PŘÍLOHA P I: SEZNAM OTÁZEK ROZHOVORŮ S RESPONDENTY

Otázky pro interview se sociálními pracovníky, o jejich názoru na střídavou péči:

1. V jakém směru se pracovně setkáváte s formou střídavé péče? Jde o konzultace s rodičem/rodiči k ustanovení střídavé péče? Řešení konkrétních problémů v již zavedené střídavé péči?
2. Je dle Vašeho názoru střídavá péče vhodná pro každého rodiče, který projevuje zájem o děti, nebo hrají roli faktory jako: vzdělání, věk, soc. situace, či zkušenosti z dětství?
3. Z jakých důvodů, dle Vašeho názoru, je ve Skandinávských zemích a v západní Evropě preferována střídavá péče?
4. V jakém věku dítěte, se má přihlížet k jeho přáním na variantu porozvodové péče?
5. Jaký interval střídavé péče, dle Vašeho názoru, nejlépe vyhovuje dítěti/dětem?
6. Jaké jsou podle Vás největší výhody a nevýhody střídavé péče pro děti a rodiče?
7. Vede podle Vás střídavá péče k menším problémům v chování dítěte/děti, než jiné formy péče, po rozchodu rodičů?
8. Jak řešíte situaci, kdy jeden z rodičů chce střídavou péči a druhý ji zavrhuje a chce děti do své výhradní péče?
9. Jakým způsobem se snažíte pomoci rodiči a dítěti, když nebyla střídavá péče umožněna a do té doby byli zvyklí spolu denně vše sdílet (společné jídlo, učení, uspávání atd.)?
10. Jaký je Váš názor na to, že jsou v našem státě svěřovány děti přednostně do výhradní péče matkám bez ohledu na přání otců, případně i dětí?

PŘÍLOHA P II: PŘEPIS ROZHOVORU S JEDNÍM RESPONDENTEM

Přepis rozhovoru se sociálním pracovníkem

1. Otázka č. 1: V jakém V jakém směru se pracovně setkáváte s formou střídavé péče? Jde o konzultace s rodičem/rodiči k ustanovení střídavé péče? Řešení konkrétních problémů v již zavedené střídavé péči?

Respondent: Tak u nás se setkáváme se střídavou péčí jak před ustanovením, to znamená, že radíme rodičům, které tato forma péče zajímá, tak i u soudů prvoinstančních nebo odvolacích, kde jde o svěřeni dítěte do výchovy. Takže na našem úřadě jde spíše o takou tu poradní činnost. Ta je asi nejrozšířenější. Pak taky řešíme i případné problémy, které vzniknou ve výchově, ale to nejen teda co se týká střídavky.

2. Otázka č. 2: Je dle Vašeho názoru střídavá péče vhodná pro každého rodiče, který projevuje zájem o děti, nebo hrají roli faktory jako: vzdělání, věk, soc. situace, či zkušenosti z dětství?

Respondent: Tak já bych to spíš otočil. Já si myslím, že střídavá péče je vhodná téměř pro každého rodiče a dítě, kterého nějakým způsobem potkal rozvod. Je jasný, že těžko budeme dávat dítě do střídavé péče, nebo teda jakékoliv jiné péče nějakému pedofilovi, nebo jinak psychicky narušenému člověku, ať je to matka nebo otec. Podstatné je, jak a zda se dokážou jednotliví rodiče postarat a zabezpečit normální psychosociální vývin dítěte spolu s jeho základními potřebami. Pokud oba dva rodiče jsou toho schopní, tak nevidím důvod, proč by se na jeho výchově nemohli, nebo spíš neměli podílet společně. Já chápu, že ty první reakce, to chování bývalých manželů po rozvodu nejsou ideální, ale pokud jsou alespoň trochu inteligentní, tak brzy pochopí, že na prvním místě je jejich společné dítě, jeho výchova a zdárný vývoj se všim všudy. To jsem vlastně nakouzl, i tu druhou část, jestli jsou důležité ty socioekonomické faktory. Tak tam si myslím, že mají celkem důležitý vliv. Určitě hraje roli vzdělání rodičů, věk si myslím, že až tak ne, ekonomická situace rodičů je důležitá, ale ne podstatná. Takže určitou důležitost faktory hrají roli, ale nejpodstatnější je vlastní zájem rodiče o dítě (důraz). Přece když rodič má opravdový zájem o výchovu dítěte a chce se mu věnovat, tak ostatní faktory jsou podružné.

3. Otázka č. 3: Z jakých důvodů, dle Vašeho názoru, je ve skandinávských zemích a v západní Evropě preferována střídavá péče?

Respondent: No jo, celá Skandinávie je úplně někde jinde, co se týká sociálních zákonů a vůbec sociálního chování všeobecně. Je tam úplně jiné společenské klima a rodina a děti jsou na prvním místě, dává se jí tam hodně prostoru. Rodiče jsou, no, jak bych to řekl (přemýšlí), takoví, víc uvědomělejší co se týká dětí a i svých vlastních práv. Je to tam jiná mentalita a řekl bych, že jsou tam k sobě takoví ohleduplnější. A i soudy a úřady právě tohle chování podporují. Hodně dají na to, aby bylo naplněno právo jak dítěte, tak i rodičů. Myslím, že tohle je ten hlavní důvod, proč je celá Skandinávie vzorem sociální politiky. Určitě.

4. Otázka č. 4: V jakém věku dítěte, se má přihlížet k jeho přáním na variantu porozvodové péče?

Respondent: Hm, no to je jednoduché. Přihlížet k jeho názoru musíme vždy, otázkou je v jaké míře. Samozřejmě že záleží na jeho mentálním vývoji a stavu, to je spojeno s věkem, ale myslím si, že je to taky dost individuální a musí se to individuálně posuzovat. Některé dítě je v pěti letech schopné číst, druhé třeba nepozná barvy. Jak říkám, je to individuální. Přikloním se spíš k etapám dětství než k rokům. Myslím, že dítě už v předškolním věku může vyjadřovat své přání a ten ohled musíme brát v potaz už tam a čím je starší, tím větší váhu musí mít jeho slovo a přání. Ve starším školním věku, už je to v podstatě natolik vyspělý jedinec, že jeho názor musíme respektovat a především akceptovat. Celkem si nedovedu představit, že bych patnáctileté dívce nebo chlapci říkal, že tomu ještě nerozumí, co chce a že je to jinak, než je přesvědčenější a já to vím líp, protože jsem starší (úsměv).

5. Otázka č. 5: Jaký interval střídavé péče, dle Vašeho názoru, nejlépe vyhovuje dítěti/dětem?

Respondent: Tak tohle je otázka, kterou řešíme taky celkem často s rodiči. Podle mě je to taky celkem individuální a každému dítěti, které by mělo být teda v první řadě, může vyhovovat něco jiného. Záleží, jak je citově fixované na oba rodiče, teda spíš ke každému z nich. Pokud je dost, pak bych volil kratší interval, ale určitě ne míň, než týden. Spíš víc.

Osobně se přikláním k názoru, že interval by mohl být tři týdny i měsíc. Myslím, že za tuto dobu může rodič velice dobře působit, myslím výchovně, na dítě. Ta interakce mezi rodičem a dítětem, je při delším intervalu lepší a dítě si nemusí připadat jako na návštěvě u babičky, aspoň podle mě. Tady je ale důležité, aby rodiče měli přibližně stejné výchovné metody a požadavky. Jinak to dítě v tom bude mít zmatek. Není dobrý pro vývoj dítěte, aby každý z rodičů měl jiné požadavky, alespoň v těch důležitých výchovných věcech. Takže toho měsíčního intervalu bych se vůbec nebál. A pokud se bude chtít s druhým rodičem vidět, tak tam přece taky žádný problém není. Dneska přece má doma každé mobil a v počítači net a má nějaký komunikační program. Když má chuť tak si zavolá, poklábosí a je to ne? Takže ten kontakt s druhým rodičem, když u něho nejsem, vůbec není problém zrealizovat. Je tady si myslím, ještě jeden aspekt a to je to, že by se mělo také přihlížet nejen k dítěti, ale v určité míře i rodiči a jeho potřebám. Ta střídavka totiž není jen o tom dítěti, ale i o rodičích, kteří tu střídavdu dělají.

Problémem zůstává, že se tady bavíme o tom, jak by to mohlo být, ale ta realita je úplně někde jinde, jo! (důraz a znechucení). Hmmm, (pomlka) kolikrát se sám sebe ptám, jestli je tam je opravdu někdo kompetentní! (důraz). To co u těch soudů, kolikrát slyším a vidím ze strany soudu, je k pláči! (rozhořčeně)

6. Otázka č. 6: Jaké jsou podle Vás největší výhody a nevýhody střídavé péče pro děti a rodiče?

Respondent: Tak ta největší a naprosto zásadní výhoda je, že dítě má i po rozpadu rodiny, myslím rozvod, tak má oba dva rodiče i nadále! (důraz). Takže působení rodičů na výchovu dítěte zůstává nezměněno. Ta psychosociální vazba rodiče a dítěte zůstává zachována a tedy i ten pohled jak matky, tak otce na tu výchovu je i nadále zabezpečen. Ono totiž každý ten pohled na různé situace, je jinej u ženské a u chlapa. A právě to řešení těch třeba krizových situací, kdy je potřeba něco vyřešit a zároveň nějak výchovně působit na dítě, je samozřejmě taky jinej. Dokonce jsem přesvědčenější o tom, že ta střídavka působí výchovně i na ty samotné rodiče. Oni po tom rozvodu jsou takoví ještě naježení na sebe, ale tím, že spolu musí komunikovat, tím se výborně ty hrany obrousí a řeší se pak věci v klidu. A to mluvím ze zkušenosti. Máme dost takových případů, kdy rodiče se neshodli snad v ničem, dělali si furt naschvály, ale jak začala a realizovala se střídavka, tak těch naschválů ubývalo. Tak by to mělo být. Jak říkám, je to velmi výchovné i pro rodiče.

A co se týká nevýhod, tak já bych tady asi zmínil to cestování, no i když co je to cestování? To že si přijede rodič pro dítě k druhému rodiči a odveze ho ve stejném městě tři kilometry dál, nebo blíž centru? To asi ne. Je samozřejmě větší problém to, když rodiče bydlí každý v jiném městě i když dítě chodí do stejné školy. Vozí ho do školy, nebo samo jezdí do školy, takže tady je to stejné prostředí, stejní kamarádi a snad i kroužky. Jen s kamarádama po škole to asi bude problémovější. Nemá stejné kamarády u matky a u otce. Takže to je taková nevýhoda, pokud rodiče bydlí každý v jiném městě. Takže asi spíš jen to zvykání a ten přechod u toho rodiče po tom intervalu u druhého rodiče. Jinak bych u té střídavky problémy moc neviděl. Jo, ještě bych teda možná zmínil jako nevýhodu to, že si rodiče co se nepoučili nebo jsou pořád na kordy, vyřizují přes dítě své názory, ale.....(přemýšlí), když nad tím tak uvažuju, tak to není problém střídavky, ale jakékoliv péče. Protože tohle se děje i ve výchově kde je ustanovená výlučná péče. Takže nic. Já si vlastně, já si z praxe nepamatuju, že bych řešil nějakou nevýhodu nebo problém, který by byl problémem střídavé péče, jen problémy ve výchově dětí a ty jsou naprosto všude (pobavení).

7. Otázka č. 7: Vede podle Vás střídavá péče k menším problémům v chování dítěte/děti, než jiné formy péče, po rozchodu rodičů?

Respondent: No tak tady navážu na předchozí otázku. Já jsem přesvědčenější, že střídavka vede k menším problémům a to právě ve spojitosti s tou vazbou na oba rodiče, takže určitě ano! (důraz). Tím, že oba rodiče vychovávají, nebo, výchovně působí společně na dítě, tak mají možnost nějaké problémy ve výchově eliminovat nebo aspoň korigovat, a tohle je opravdu velká výhoda té střídavky! (důraz) A to není jen věc následků a řešení problémů, ale taky prevence a každej z nás ví, že pokud je dobrá prevence, tak není potřeba pak restrikce. A zase jsme u toho, že když, na dítě působí výchovně oba dva rodiče, tak ty problémy ve výchově jsou menší, protože když jste na dítě oba, tak otázky drog, alkoholismu a gamblerství a jiných sociálně patologických jevů se eliminují už jen tím, že máte jako rodiče dítě, které jde, nebo je v pubertě, pod kontrolou podstatně více ve střídavce! (důraz). Takže určitě, určitě ve střídavce je daleko větší pravděpodobnost toho, že dítě nepadne do sítě sociálně patologických jevů.

8. Otázka č. 8: Jak řešíte situaci, kdy jeden z rodičů chce střídavou péči a druhý ji zavrhuje a chce děti do své výhradní péče?

Respondent: Tak to je věc, se kterou sociální pracovník moc dělat nemůže. Je to věci uvědomění toho rodiče. Jak moc si cení toho, že dítě by mělo oba dva rodiče i po rozvodu. Pak je to jen věci mediace jako osvětové činnosti, což je v kompetenci i sociálních pracovníků a mediátorů. To je jako taková ta teoretická pomoc. Praktickou pomoc může sociální pracovník poskytnout takovému rodiči jen ve formě poradenství. Bohužel teda tady narážíme na bolest sociálních služeb, že kvalitních sociálních pracovníků a mediátorů je žalostně málo na to, kolik by jich mělo být. Když se podíváte na OSPODy, kde by ta pomoc měla být nejčastější, tak tam kolikrát sedí pracovnice, které buď nemají samy zkušenosti s partnerským životem o vlastních dětech ani nemluvě. Nebo naopak jsou už dávno za zenitem svého profesního života, to je další extrém. Prostě v této oblasti sociálních služeb je to zde hodně špatné. A stejně je to tak i u soudů.

Z vlastní zkušenosti můžu říct, že jsem třeba navrhoval střídavku a přesto, že rodiče splňovaly podmínky pro střídavku, tak ustanovena nebyla. Dodnes nechápu proč. Dokud se tady situace nezmění a ono se to konečně děje, tak tady udílení střídavé péče bude pořád v minimální míře přesto, že je to opravdu nejlepší varianta z té porozvodové situace.

9. Otázka č. 9: Jakým způsobem se snažíte pomoci rodiči a dítěti, když nebyla střídavá péče umožněna a do té doby byli zvyklí spolu denně vše sdílet (společné jídlo, učení, uspávání atd.)?

Respondent: Hm, hm.....no to je celkem problém, protože jak jsem dřív řekl, tak toho moc sociální pracovník nezmůže. Problém je, že těchto situací je pořád drtivá většina. Toto je záležitost v drtivé většině otců, řekl bych devadesát procent, jo. Většinou otec žádá o střídavku a matka ji nechce. To je typická situace (důraz). Pokud tato situace nastane a není možná domluva rodičů, jo, tak tam musí nastoupit soudní moc, protože my žádné direktivní nařízení dělat nemůžeme. Takže pak soud vydá rozhodnutí a buď s tím rodiče budou souhlasit anebo nebudou. Teda i jednotlivě. Takže já jako sociální pracovník můžu jediné poradit tomu rodiči, který s tím rozhodnutím soudu nesouhlasí, aby se odvolal. Což se děje často. Jiná situace by byla, kdyby s tím rozhodnutím souhlasili oba rodiče. Pak u nás můžou sepsat dohodu o péči o dítě a to záleží na ochotě rodičů se domluvit, ale toto se nestává často. Já spíš nechápu ty argumenty, kterými se ohánějí všichni odpůrci střídavky.

Když chce otec střídavku, jo, a matka ne, tak výsledek je ten, že se nemůžou domluvit a je to jedna z překážek ustanovení té střídavky, kterou pak soudce argumentuje ve svém rozhodnutí. Každý začne zkoumat, proč to ten otec chce a jestli se náhodou nemstí matce (důraz) a vůbec se nezeptá a nezkoumá, jestli to právě není naopak! (důraz). Je to prostě špatný přístup. Střídavka by právě měla být v první řadě ustanovena a teprve pokud to nejde a dítě strádá, nebo nemá podmínky pro kvalitní výchovu, tak potom jo, jiná forma péče. Ale ne, že by někdo tu střídavku sabotoval. Tím by se vyloučil z výchovy dítěte!

10. Otázka č. 10: Jaký je Váš názor na to, že jsou v našem státě svěřovány děti přednostně do výhradní péče matkám, bez ohledu na přání otců, případně i dětí?

Respondent: No (smích). Já čekal, kdy ta otázka přijde.

Ale vážně. Ta situace tady je fakt špatná, co se týká otcovských práv, měl bych jako sociální pracovník říkat, že to tak není a že otcové nejsou diskriminováni, ale nebyla by to pravda, ale lež! (důraz). Podívejte se, kdo o tom všem rozhoduje. Stačí se podívat kolik mužů je v profesi sociálního pracovníka, hm, je to zanedbatelné procento! Já jsem tady třeba už sedm let sám! A před tím jsem v terénu byl deset let, sám chlap. Prostě tohle je zakořeněný stereotyp a bude chvíli trvat, než se ta situace změní. Teď se ta situace trochu začala měnit a snad zlepšovat, ale je to pořád jen na začátku cesty. Tohle je generační problém, protože v posledních třiceti letech byl ten mýtus matky, jako majitelky patentu na výchovu výrazně umocňován. No, a když se podíváte kým, tak zjistíte, že to zase byly samy matky od dětí, které sedí na soudech, pracují jako sociální pracovníce a soudní znalkyňe. Prostě zase jen ty, které o tom rozhodují. A na to jsem taky zapomněl, na ty soudní znalce. To je další kapitola, která je naprosto tragická. Nekompetentnost soudních znalců a jejich odborná kvalifikace je někdy až zarážející. Měl jsem jako sociální pracovník možnost se odborně setkat s některými znalci a můj dojem s toho? Jedním slovem hrůza!!! (velký důraz) dělají si s toho jen kšeft, nejde je za to ani nijak stíhat a nejhorší je to, že naši zákonodárci i po urgencích odborníků stále nechávají v platnosti zastaralý zákon z roku 1964! Tohle je velmi špatné!

Ale jak říkám, začíná se snad blýskat na lepší časy. Teď už jsou i první vlašťovky a střídavka začíná být žádaná péče a snad i konečně podporovaná soudci, dyť přece dítě musí mít oba rodiče na svou výchovu. Každý z nich má jiný aspekt výchovy a oba dva přístupy ať matky i otce jsou naprosto nezastupitelný ve vývoji dítěte. To je prostě neoddiskutova-

telný fakt a to, že dítě má mít jen jeden domov a to ten u matky, je naprostý nesmysl! Tak jak nám to donedávna tvrdili. To přece dnes už musí chápat i ten největší ignorant otcovské péče.

PŘÍLOHA P III: UKÁZKA KÓDOVÁNÍ ROZHOVORU

Přepis rozhovoru se sociálním pracovníkem

1. otázka

Respondent: Tak u nás se setkáváme se střídavou péčí jak před ustanovením, to znamená, že radíme rodičům, které tato forma péče zajímá, tak i u soudů prvoinstančních nebo odvolacích, kde jde o svěřeni dítěte do výchovy. Takže na našem úřadě jde spíše o takou tu poradní činnost. Ta je asi nejrozšířenější. Pak taky řešíme i případné problémy, které vzniknou ve výchově, ale to nejen teda co se týká střídavky.

2. otázka č. 2

Respondent: Tak já bych to spíš otočil. Já si myslím, že střídavá péče je vhodná téměř pro každého rodiče a dítě, kterého nějakým způsobem potkal rozvod. Je jasný, že těžko budeme dávat dítě do střídavé péče, nebo teda jakékoliv jiné péče nějakému pedofilovi, nebo jinak psychicky narušenému člověku, ať je to matka nebo otec. Podstatné je, jak a zda se dokážou jednotliví rodiče postarat a zabezpečit normální psychosociální vývin dítěte spolu s jeho základními potřebami. Pokud oba dva rodiče jsou toho schopní, tak nevidím důvod, proč by se na jeho výchově nemohli, nebo spíš neměli podílet společně. Já chápu, že ty první reakce, to chování bývalých manželů po rozvodu nejsou ideální, ale pokud jsou alespoň trochu inteligentní, tak brzy pochopí, že na prvním místě je jejich společné dítě, jeho výchova a zdárný vývoj se všim všudy. To jsem vlastně nakouzl, i tu druhou část, jestli jsou důležité ty socioekonomické faktory. Tak tam si myslím, že mají celkem důležitý vliv. Určitě hraje roli vzdělání rodičů, věk si myslím, že až tak ne, ekonomická situace rodičů je důležitá, ale ne podstatná. Takže určitou důležitost faktory hrají roli, ale nejpodstatnější je vlastní zájem rodiče o dítě (důraz). Přece když rodič má opravdový zájem o výchovu dítěte a chce se mu věnovat, tak ostatní faktory jsou podružné.

3. otázka č. 3

Respondent: No jo, celá Skandinávie je úplně někde jinde, co se týká sociálních zákonů a vůbec sociálního chování všeobecně. Je tam úplně jiné společenské klima a rodina a děti jsou na prvním místě, dává se jí tam hodně prostoru. Rodiče jsou, no, jak bych to řekl (přemýšlí), takoví, víc uvědomělejší co se týká dětí a i svých vlastních práv. Je to tam jiná mentalita a řekl bych, že jsou tam k sobě takoví ohleduplnější. A i soudy a úřady právě

tohle chování podporují. Hodně dají na to, aby bylo naplněno právo jak dítěte, tak i rodičů. Myslím, že tohle je ten hlavní důvod, proč je celá Skandinávie vzorem sociální politiky. Určitě.

4. otázka č. 4

Respondent: Hm, no to je jednoduché. Přihlížet k jeho názoru musíme vždy, otázkou je v jaké míře. Samozřejmě že záleží na jeho mentálním vývoji a stavu, to je spojeno s věkem, ale myslím si, že je to taky dost individuální a musí se to individuálně posuzovat. Některé dítě je v pěti letech schopné číst, druhé třeba nepozná barvy. Jak říkám, je to individuální. Přikloním se spíš k etapám dětství než k rokům. Myslím, že dítě už v předškolním věku může vyjadřovat své přání a ten ohled musíme brát v potaz už tam a čím je starší, tím větší váhu musí mít jeho slovo a přání. Ve starším školním věku, už je to v podstatě natolik vyspělý jedinec, že jeho názor musíme respektovat a především akceptovat. Celkem si nedovedu představit, že bych patnáctileté dívce nebo chlapci říkal, že tomu ještě nerozumí, co chce a že je to jinak, než je přesvědčenější a já to vím líp, protože jsem starší (úsměv).

5. otázka č. 5

Respondent: Tak tohle je otázka, kterou řešíme taky celkem často s rodiči. Podle mě je to taky celkem individuální a každému dítěti, které by mělo být teda v první řadě, může vyhovovat něco jiného. Záleží, jak je citově fixované na oba rodiče, teda spíš ke každému z nich. Pokud je dost, pak bych volil kratší interval, ale určitě ne míň, než týden. Spíš víc. Osobně se přikláním k názoru, že interval by mohl být tři týdny i měsíc. Myslím, že za tuto dobu může rodič velice dobře působit, myslím výchovně, na dítě. Ta interakce mezi rodičem a dítětem, je při delším intervalu lepší a dítě si nemusí připadat jako na návštěvě u babičky, aspoň podle mě. Tady je ale důležité, aby rodiče měli přibližně stejné výchovné metody a požadavky. Jinak to dítě v tom bude mít zmatek. Není dobrý pro vývoj dítěte, aby každý z rodičů měl jiné požadavky, alespoň v těch důležitých výchovných věcech. Takže toho měsíčního intervalu bych se vůbec nebál. A pokud se bude chtít s druhým rodičem vidět, tak tam přece taky žádný problém není. Dneska přece má doma každé mobil a v počítači net a má nějaký komunikační program. Když má chuť tak si zavolá, poklábosí a je to ne? Takže ten kontakt s druhým rodičem, když u něho nejsem, vůbec není problém zrealizovat. Je tady si myslím, ještě jeden aspekt a to je to, že by se mělo také přihlížet

nejen k dítěti, ale v určité míře i rodiči a jeho potřebám. Ta střídavka totiž není jen o tom dítěti, ale i o rodičích, kteří tu střídavdu dělají.

Problémem zůstává, že se tady bavíme o tom, jak by to mohlo být, ale ta realita je úplně někde jinde, jo! (důraz a znechucení). Hmmm, (pomlka) kolikrát se sám sebe ptám, jestli je tam je opravdu někdo kompetentní! (důraz). To co u těch soudů, kolikrát slyším a vidím ze strany soudu, je k pláči! (rozhořčeně)

6. otázka č. 6

Respondent: Tak ta největší a naprosto zásadní výhoda je, že dítě má i po rozpadu rodiny, myslím rozvod, tak má oba dva rodiče i nadále! (důraz). Takže působení rodičů na výchovu dítěte zůstává nezměněno. Ta psychosociální vazba rodiče a dítěte zůstává zachována a tedy i ten pohled jak matky, tak otce na tu výchovu je i nadále zabezpečen. Ono totiž každý ten pohled na různé situace, je jinej u ženské a u chlapa. A právě to řešení těch třeba krizových situací, kdy je potřeba něco vyřešit a zároveň nějak výchovně působit na dítě, je samozřejmě taky jinej. Dokonce jsem přesvědčenější o tom, že ta střídavka působí výchovně i na ty samotné rodiče. Oni po tom rozvodu jsou taková ještě najezení na sebe, ale tím, že spolu musí komunikovat, tím se výborně ty hrany obrousí a řeší se pak věci v klidu. A to mluvím ze zkušenosti. Máme dost takových případů, kdy rodiče se neshodli snad v ničem, dělali si furt naschvály, ale jak začala a realizovala se střídavka, tak těch naschválů ubýválo. Tak by to mělo být. Jak říkám, je to velmi výchovné i pro rodiče.

A co se týká nevýhod, tak já bych tady asi zmínil to cestování, no i když co je to cestování? To že si přijede rodič pro dítě k druhému rodiči a odveze ho ve stejném městě tři kilometry dál, nebo blíž centru? To asi ne. Je samozřejmě větší problém to, když rodiče bydlí každý v jiném městě i když dítě chodí do stejné školy. Vozí ho do školy, nebo samo jezdí do školy, takže tady je to stejné prostředí, stejní kamarádi a snad i kroužky. Jen s kamarádama po škole to asi bude problémovější. Nemá stejné kamarády u matky a u otce. Takže to je taková nevýhoda, pokud rodiče bydlí každý v jiném městě. Takže asi spíš jen to zvykání a ten přechod u toho rodiče po tom intervalu u druhého rodiče. Jinak bych u té střídavky problémy moc neviděl. Jo, ještě bych teda možná zmínil jako nevýhodu to, že si rodiče co se nepoučili nebo jsou pořád na kordy, vyřizují přes dítě své názory, ale.....(přemýšlí), když nad tím tak uvažuju, tak to není problém střídavky, ale jakékoliv péče. Protože tohle se děje i ve výchově kde je ustanovená výlučná péče. Takže nic. Já si vlastně, já si z praxe nepamatuju, že bych řešil nějakou nevýhodu nebo problém, který by

byl problémem střídavé péče, jen problémy ve výchově dětí a ty jsou naprosto všude (pobavení).

7. otázka č. 7

Respondent: No tak tady navážu na předchozí otázku. Já jsem přesvědčen, že střídavka vede k menším problémům a to právě ve spojitosti s tou vazbou na oba rodiče, takže určitě ano! (důraz). Tím, že oba rodiče vychovávají, nebo, výchovně působí společně na dítě, tak mají možnost nějaké problémy ve výchově eliminovat nebo aspoň korigovat, a tohle je opravdu velká výhoda té střídavky! (důraz) A to není jen věc následků a řešení problémů, ale taky prevence a každé z nás ví, že pokud je dobrá prevence, tak není potřeba pak restrikce. A zase jsme u toho, že když, na dítě působí výchovně oba dva rodiče, tak ty problémy ve výchově jsou menší, protože když jste na dítě oba, tak otázky drog, alkoholismu a gamblerství a jiných sociálně patologických jevů se eliminují už jen tím, že máte jako rodiče dítě, které jde, nebo je v pubertě, pod kontrolou podstatně více ve střídavce! (důraz). Takže určitě, určitě ve střídavce je daleko větší pravděpodobnost toho, že dítě nepadne do sítě sociálně patologických jevů.

8. otázka č. 8

Respondent: Tak to je věc, se kterou sociální pracovník moc dělat nemůže. Je to věcí uvědomění toho rodiče. Jak moc si cení toho, že dítě by mělo oba dva rodiče i po rozvodu. Pak je to jen věcí mediace jako osvětové činnosti, což je v kompetenci i sociálních pracovníků a mediátorů. To je jako taková ta teoretická pomoc. Praktickou pomoc může sociální pracovník poskytnout takovému rodiči jen ve formě poradenství. Bohužel teda tady narážíme na bolest sociálních služeb, že kvalitních sociálních pracovníků a mediátorů je žalostně málo na to, kolik by jich mělo být. Když se podíváte na OSPODY, kde by ta pomoc měla být nejčastější, tak tam kolikrát sedí pracovníce, které buď nemají samy zkušenosti s partnerským životem o vlastních dětech ani nemluvě. Nebo naopak jsou už dávno za zenitem svého profesního života, to je další extrém. Prostě v této oblasti sociálních služeb je to zde hodně špatné. A stejně je to tak i u soudů.

Z vlastní zkušenosti můžu říct, že jsem třeba navrhoval střídavku a přesto, že rodiče splňovaly podmínky pro střídavku, tak ustanovena nebyla. Dodnes nechápu proč. Dokud se tady situace nezmění a ono se to konečně děje, tak tady udílení střídavé péče bude pořád v minimální míře přesto, že je to opravdu nejlepší varianta z té porozvodové situace.

9. otázka č. 9

Respondent: Hm, hm.....no to je celkem problém, protože jak jsem dřív řekl, tak **toho moc sociální pracovník nezmůže**. Problém je, že těchto situací je pořád drtivá většina. **Toto je záležitost v drtivé většině otců, řekl bych devadesát procent, jo. Většinou otec žádá o střídavku a matka ji nechce. To je typická situace** (důraz). **Pokud tato situace nastane a není možná domluva rodičů, jo, tak tam musí nastoupit soudní moc, protože my žádné direktivní nařízení dělat nemůžeme**. Takže **pak soud vydá rozhodnutí a buď s tím rodiče budou souhlasit anebo nebudou**. Teda i jednotlivě. Takže **já jako sociální pracovník můžu jedině poradit** tomu rodiči, který s tím rozhodnutím soudu nesouhlasí, aby se odvolal. Což se děje často. Jiná situace by byla, kdyby s tím rozhodnutím nesouhlasili oba rodiče. Pak u nás můžou sepsat dohodu o péči o dítě **a to záleží na ochotě rodičů se domluvit**, ale toto se nestává často. Já spíš nechápu ty argumenty, kterými se ohánějí všichni odpůrci střídavky. **Když chce otec střídavku, jo, a matka ne, tak výsledek je ten, že se nemůžou domluvit a je to jedna z překážek ustanovení té střídavky, kterou pak soudce argumentuje ve svém rozhodnutí**. **Každý začne zkoumat, proč to ten otec chce a jestli se náhodou nemstí matce** (důraz) **a vůbec se nezeptá a nezkoumá, jestli to právě není naopak!** (důraz). **Je to prostě špatný přístup**. Střídavka by právě měla být v první řadě ustanovena a teprve pokud to nejde a dítě strádá, nebo nemá podmínky pro kvalitní výchovu, tak potom jo, jiná forma péče. Ale ne, že by někdo tu střídavku sabotoval. Tím by se vyloučil z výchovy dítěte!

10. otázka č. 10

Respondent: No (smích). Já čekal, kdy ta otázka přijde.

Ale vážně. **Ta situace tady je fakt špatná, co se týká otcovských práv, měl bych jako sociální pracovník říkat, že to tak není a že otcové nejsou diskriminováni, ale nebyla by to pravda, ale lež!** (důraz). Podívejte se, kdo o tom všem rozhoduje. **Stačí se podívat kolik mužů je v profesi sociálního pracovníka, hm, je to zanedbatelné procento!** **Já jsem tady třeba už sedm let sám!** **A před tím jsem v terénu byl deset let, sám chlap.** **Prostě tohle je zakořeněný stereotyp a bude chvíli trvat, než se ta situace změní.** Teď se ta situace trochu začala měnit a snad zlepšovat, ale je to pořád jen na začátku cesty. **Tohle je generační problém, protože v posledních třiceti letech byl ten mýtus matky, jako majitelky patentu na výchovu výrazně umocňován.** No, a **když se podíváte kým, tak zjistíte, že to zase byly samy matky od dětí, které sedí na soudech, pracují jako sociální pracovnice a soudní znalkyně.** **Prostě zase jen ty, které o tom rozhodují.** A na to jsem taky zapomněl, **na ty soudní**

znalce. To je další kapitola, která je naprosto tragická. Nekompetentnost soudních znalců a jejich odborná kvalifikace je někdy až zarážející. Měl jsem jako sociální pracovník možnost se odborně setkat s některými znalci a můj dojem s toho? Jedním slovem hrůza!!! (velký důraz) dělají si s toho jen kšeft, nejde je za to ani nijak stíhat a nejhorší je to, že naši zákonodárci i po urgencích odborníků stále nechávají v platnosti zastaralý zákon z roku 1964! Tohle je velmi špatné!

Ale jak říkám, začíná se snad blýskat na lepší časy. Teď už jsou i první vlaštovky a stíhávka začíná být žádaná péče a snad i konečně podporovaná soudci, dyť přece dítě musí mít oba rodiče na svou výchovu. Každý z nich má jiný aspekt výchovy a oba dva přístupy ať matky i otce jsou naprosto nezastupitelný ve vývoji dítěte. To je prostě neoddiskutovatelný fakt a to, že dítě má mít jen jeden domov a to ten u matky, je naprostý nesmysl! Tak jak nám to donedávna tvrdili. To přece dnes už musí chápat i ten největší ignorant otcovské péče.

PŘÍLOHA P IV: TABULKA KATEGORIÍ A KÓDŮ

KATEGORIE	KÓD	BARVA
Kategorie č. 1 POZITIVA STRÍDAVÉ PÉČE PŘEVAŽUJÍ	Zachování kontaktů s oběma rodiči	Světle šedá
	Posílení sociálních vazeb	Tmavožlutá
	Eliminace sociálně patologických jevů	Růžová
	Střídavka vychovává rodiče	Modrá
	Ubývá naschválů a mizí bariéry	Světle zelená
Kategorie č. 2 NEGATIVA STRÍDAVÉ PÉČE V MENŠINĚ	Rozdílná výchova	Hnědá
	Věčné balení	Hnědá-fialová
	Cestování - pendlování	Tmavě šedá
	Absence domova	Černá červená
	Špatná komunikace mezi rodiči	Modro šedá
Kategorie č. 3 ASPEKTY STRÍDAVÉ PÉČE MAJÍCÍ VELKÝ VLIV NA JEJÍ USTANOVENÍ	Názor rodičů je klíčový	Tyrkysová
	Dítě musíme brát vážně	Červená
	Sociální pracovník může pomoci	Fialová
	Soudy a znalci rozhodují	Šedozelená
	Vnější podněty inspirují	Tmavomodrá
Kategorie č. 4 JAKÁ JE REALITA STRÍDAVÉ PÉČE?	Praxe a vlastní zkušenost soc. pracovníků	Zelená
Kategorie č. 5 NĚCO JE ŠPATNĚ!	Zakořeněné stereotypy a předsudky	Černá
	Nedostatek kvalifikovaných odborníků	Žlutá
	Vychýlené rozhodování soudů	Červená- žlutá
Kategorie č. 6 ZLEPŠENÍ SITUACE NA OBZORU?	Blýskání na lepší časy a pocit změny	Světle-tmavožlutá